

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**BRUNO APITZ'IN *NACKT UNTER WÖLFEN* VE KEMAL
TAHİR'İN *YORGUN SAVAŞÇI* ADLI METİNLERİNDEKİ DİRENİŞ
OLGUSUNA KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ
ÇERÇEVESİNDE BİR BAKIŞ**

Bahadır KAPLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Funda KIZILER EMER

TEMMUZ - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BRUNO APITZ'IN *NACHT UNTER WÖLFEN* VE KEMAL
TAHİR'İN *YORGUN SAVAŞÇI* ADLI METİNLERİNDEKİ
DİRENİŞ OLGUSUNA KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT
BİLİMİ ÇERÇEVESİNDE BİR BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır KAPLAN

Enstitü Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı

**“Bu tez 28/07/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Funda KIZILER EMER	Başarılı
Prof. Dr. Şener BAĞ	Başarılı
Doç. Dr. Alper KELEŞ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Bahadır KAPLAN

28/07/2023

ÖNSÖZ

Bu çalışmaya konu olan metinleri ve yazarlarını karşılaştırmalı edebiyat bilim kuramı çerçevesinde incelerken ve söz konusu metinlerdeki direniş olgusuna bir de bu gözle bakarken ilmi, irfanı ve ışığından çokça yararlandığım ve yardımlarını hiç esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Funda KIZILER EMER'e minnet ve şükran duygularımı içtenlikle ifade etmek isterim.

Bahadır KAPLAN

28/07/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İKİ YAZAR: BRUNO APITZ VE KEMAL TAHİR	7
1.1. Bruno Apitz'in Yaşamı ve Eserleri	7
1.2. Kemal Tahir'in Yaşamı ve Eserleri	8
BÖLÜM 2: KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ	10
2.1. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Tanımı	10
2.2. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Tarihçesi ve Ekolleri	13
2.3. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Kapsamı ve İnceleme Alanları	19
BÖLÜM 3: BRUNO APITZ'İN <i>NACHT UNTER WÖLFEN</i> İLE KEMAL TAHİR'İN <i>YORGUN SAVAŞÇI</i> ADLI ESERLERİNDE DİRENİŞ OLGUSU	20
3.1. Bruno Apitz'in <i>Nacht unter Wölfen</i> (<i>Kurtlar Arasında Çıplak</i>) ve Kemal Tahir'in <i>Yorgun Savaşçı</i> Adlı Eserlerine Genel Bakış	20
3.1.1. İki Dünya Savaşı Sürecine Özet Bir Bakış	23
3.2. Seçilmiş Eserlerin Direniş Olgusu Ekseninde Analizi	25
3.2.1. Bruno Apitz'in <i>Nacht unter Wölfen</i> Adlı Eseri	25
3.2.2. Kemal Tahir'in <i>Yorgun Savaşçı</i> Adlı Eseri	33
3.3. Eserlerin Karşılaştırılması	42
3.3.1. Benzerlikler/Ortaklıklar	44
3.3.2. Farklar	45
SONUÇ	47
KAYNAKÇA	50
ÖZGEÇMİŞ	53

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
Akt.	: Aktaran
Alm.	: Almanca
Hrsg.	: Yayınlayan
Vd.	: Ve dięerleri
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

ÖZET

Başlık: Bruno Apitz'in *Nackt Unter Wölfen* ve Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* Metinlerinde Ele Alınan Direniş Olgusuna Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kuramı Çerçevesinde Bir Bakış

Yazar: Bahadır KAPLAN

Danışman: Prof. Dr. Funda KIZILER EMER

Kabul Tarihi: 28/07/2023

Sayfa Sayısı: iv (ön kısım) + 53 (ana kısım)

Bu çalışmada, Alman yazar Bruno Apitz'in *Nackt unter Wölfen* ve Türk yazar Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı metinlerinde 'direniş' olgusunun nasıl ele alındığı, karşılaştırmalı edebiyat bilimi sistematığı ve çalışma alanları bağlamında incelenecektir. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi; aralarında tarihin belli bir döneminde yakınlık, komşuluk ilişkileri, kültür alışverişi bulunan milletlerin edebiyatları üzerinde "mukayese" esasına uygun olarak yapılan araştırmalar; incelemeler, çalışmalar için kullanılan bir terimdir. Bu bilim, bir edebiyatın bir başkası veya başkalarıyla mukayesesi ve edebiyatın insan ifadesinin diğer alanlarıyla (felsefe, tarih, siyaset, iktisat, sosyoloji) karşılaştırılması olarak kabul edildiğinde, bir olgu, bir görünüşü, bir kavram daha iyi anlaşılacaktır. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, konusu ve konumunun genişliği sayesinde düşünce tarihini, yazın sosyolojisini, karşılaştırmalı psikolojiyi, genel anlamda edebiyat ve estetik kesitlerini de kapsamaktadır.

Yukarıda adı geçen metinlerin de yakın tarihleri anlatıyor olmaları, savaş ve ulusal mücadele gibi süreçleri içermeleri ve aynı olguya değinmeleri dolayısıyla karşılaştırmalı edebiyat bilim bağlamında incelenmeleri, değindikleri olgunun yazın dünyasında nasıl ele alındığına ışık tutacaktır. Çalışmamızdaki temel amaç; yazarlar tarafından işlenen direniş olgusunu, 1. ve 2. Dünya Savaşları'nı yaşayanlar ve savaşlara dışarıdan bakanlar gözüyle irdelemek ve ayrıca iki farklı toplumun, kültürün savaşa nasıl direndiklerini ortaya koymak, konuyla ilgili olarak edebiyat aracılığıyla toplumsal ve bireysel bağlamda bir farkındalık oluşturmaktır.

Bruno Apitz'in *Nackt unter Wölfen* adlı eseri, II. Dünya Savaşı sırasında, 1945 yılının bahar aylarında Buchenwald toplama kampında geçen bir olayı anlatmaktadır. Hükümlülerin ve tutsakların, kendi yaşamlarını tehlikeye atarak gizlemeye çalıştıkları Yahudi bir çocuk, insanlığın ve yaşam mücadelesinin simgesi haline gelmiştir. Bu yaşam mücadelesi aynı zamanda mahkûmlar tarafından planlanan bir ayaklanma ve direnişin de temelini oluşturur.

Mütareke yıllarında ülkenin başkenti İstanbul ve Anadolu'da başlayan toplumsal yapılanmayı ve işgallere karşı bir tavır takınan örgütlenmeyi konu alan *Yorgun Savaşçı* eseri, Türkiye Cumhuriyeti resmî adıyla henüz var olmadan başlayan ve Cumhuriyet'in kuruluşunun temellerini atan bir süreci anlatır. Ülkeyi zorlukla ele geçirmek isteyen güçlere karşı, yurtlarını savunmak ve bağımsızlıklarını kaybetmemek amacındaki insanlar tarafından her edim bir ayaklanma ve direniş simgesidir.

Anahtar Kelimeler: 1. Dünya Savaşı, 2. Dünya Savaşı, Direniş, Karşılaştırmalı Edebiyatbilim

ABSTRACT

Title of Thesis: A Look at the Phenomenon Resistance in Bruno Apitz's *Naked Among Wolves* And Kemal Tahir's *Tired Warrior* Texts within the Framework of Comparative Literary Theory

Author of Thesis: Bahadır KAPLAN

Supervisor: Prof. Dr. Funda KIZILER EMER

Accepted Date: 28/07/2023

Number of Pages: iv (pre text) + 53
(main body)

In this study, how the phenomenon of 'resistance' is handled in German writer Bruno Apitz's *Naked among wolves* and Turkish writer Kemal Tahir's *Tired Warrior* will be analysed within the framework of Comparative Literature Science and in the context of the systematics and fields of study of this science. Comparative Literature Science is a term used for the researches, studies and analyses carried out on the literatures of the nations with which there are close relations, neighbourly connections and cultural exchanges in a certain period of history in accordance with the principle of "comparison". When this science is accepted as the comparison of one literature with another or others and the comparison of literature with other fields of human expression (philosophy, history, politics, economics, sociology), a phenomenon, a notion will be better understood. The science of comparative literature, thanks to the breadth of its subject and position, also encompasses the history of thought, the sociology of literature, comparative psychology, literature and aesthetics in general.

Analysing the above-mentioned texts in the context of Comparative Literary Studies, since they are about recent history, involve processes such as war and national struggle, and touch upon the same phenomenon, will shed light on how the phenomenon they touch upon is handled in the literary world. The main purpose of our study is to analyse the phenomenon of resistance as portrayed by the authors from the perspective of those who lived through the First and Second World Wars and those who looked at the wars from the outside, and also to reveal how two different societies and cultures resisted the war, and to raise awareness on the subject in a social and individual context through literature.

Naked among wolves by Bruno Apitz tells the story of an incident that took place in the Buchenwald concentration camp in the spring of 1945 during World War II. A Jewish child, whom prisoners and inmates tried to hide at the risk of their own lives, became a symbol of humanity and the struggle for life. This struggle for life also forms the basis for an uprising and resistance planned by the prisoners.

The Tired Warrior, which deals with the social structuring that started in Istanbul, the capital of the country, and Anatolia during the Armistice years, and the organisation that took a stand against the occupations, tells the story of a process that began before the official name of the Republic of Turkey existed and laid the foundations for the establishment of the Republic. Every act is a symbol of uprising and resistance against the forces that want to take over the country with difficulty, by people who aim to defend their homeland and not to lose their independence.

Keywords: World War 1, World War 2, Resistance, Comparative Literary Studies

GİRİŞ

Bu çalışmada eski DDR edebiyatının tanınmış isimlerinden olan Alman yazar Bruno Apitz'in (1900-1979) 1958 yılında Mitteldeutschen Yayınevi tarafından yayımlanan *Nackt unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) adlı romanı ile ünlü Türk yazar Kemal Tahir'in (1910-1973) ilk olarak 1969 yılında yayımlanan *Yorgun Savaşçı* adlı romanında ortak olduğunu saptadığımız 'direniş' teması, karşılaştırmalı edebiyat bilim kuramı çerçevesinde ele alınacaktır.

17. yüzyılda Aydınlanma Çağı'nda bilim diline girerek akademi dünyasında kabul gören bir kavram olan "karşılaştırma" terimi (Ingolf, 2010: 2880), 19. yüzyılda Johann Wolfgang von Goethe'nin "Weltliteratur" (Dünya Edebiyatı) kavramıyla ilişkilendirilerek karşılaştırmalı edebiyattaki yerini almıştır.

19. yüzyıl Fransa'sında ilk olarak anatomi ve biyoloji alanlarında kullanılan, ardından insan ve toplum bilimlerine transfer olarak dünyaya gelen karşılaştırmalı edebiyat biliminde gerçekleştirilen ilk çalışmalar, etki/ tesir ilişkilerine odaklanmıştır. O dönem Fransa'sında bilim dünyasına egemen olan pozitivist anlayışa koşut olarak yazar ve yapıtlar arasındaki somut ve gerçek (fact) ilişkilerin araştırılması ön plandaydı. Başlangıç aşamasındaki bu pozitivist anlayış, karşılaştırmalı edebiyat bilim alanında uzun bir süre varlığını korudu.

20. yüzyılın ilk yarısında başlayan politik-ideolojik ve ekonomik kriz ve akabinde iki Dünya Savaşı'nın yarattığı büyük maddi-manevi sarsıntılar, yüzyılın ikinci yarısından itibaren her alanda paradigma değişikliği yarattı. Edebiyat dünyasına da yansiyarak edebiyat bilimin ulusal ve uluslararası ölçekli dallarından olan filoloji ve karşılaştırmalı edebiyat bilim çalışmalarının da payını aldığı büyük bir değişim sürecine girildi. Bu süreçte, modern dönemdeki edebiyatın yerini yavaş yavaş modern sonrasına, başka bir ifadeyle postmodern edebiyata bırakması, edebiyat bilimine de artık yeni bir bakış açısıyla yaklaşılması gerekliliğini doğurmuştur. Farklı ulusların ve kültürlerin ilişkilerini hızla arttıran küreselleşme olgusu karşılaştırmalı edebiyatın önemini arttırmış ve karşılaştırmalı edebiyatla ilgili yeni kuramları ve yöntemleri de beraberinde getirmiştir.

Bu tez çalışmasında, arka planında Dünya Savaşları gerçeğinin yer aldığı, iki farklı edebiyata ve kültüre ait, biri Almanca diğeri Türkçe edebiyatın seçkin ürünü olan

araştırma nesnelere, karşılaştırmalı edebiyat bilim kuramı çerçevesinde değerlendirilecektir.

Bu nedenle çalışmanın kuram analizi kısmında, karşılaştırmalı edebiyat biliminin ne olduğu, tanımı, tarihçesi, metodolojisi, ekolleri, kapsamı ve inceleme alanları ele alınacak ve ardından romanların karşılaştırmalı analizine geçilecektir.

Araştırmanın Konusu

Bu çalışmada, Alman yazar Bruno Apitz'in *Nackt unter Wölfen* ve Türk yazar Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* metinlerinde 'direniş' olgusunun nasıl ele alındığı, karşılaştırmalı edebiyat bilimi kuramı çerçevesinde ve bu bilimin sistematığı ve çalışma alanları bağlamında incelenecektir.

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi; aralarında tarihin belli bir döneminde yakınlık, komşuluk ilişkileri, kültür alışverişi bulunan milletlerin edebiyatları üzerinde "mukayese" esasına uygun olarak yapılan araştırmalar; incelemeler, çalışmalar için kullanılan bir terimdir. Bu bilim, bir edebiyatın bir başkası veya başkalarıyla mukayesesi ve edebiyatın insan ifadesinin diğer alanlarıyla (felsefe, tarih, siyaset, iktisat, sosyoloji) karşılaştırılması olarak kabul edildiğinde, kavramsal yönü daha iyi anlaşılacaktır.

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, konusu ve konumunun genişliği sayesinde düşünce tarihini, yazın sosyolojisini, karşılaştırmalı psikolojiyi, genel anlamda edebiyat ve estetik kesitlerini de kapsamaktadır.

Bu yüksek lisans tezi çalışmasına konu olan Bruno Apitz'in ve Kemal Tahir'in, tarihsel-toplumsal roman türüne giren metinlerinin birbirine yakın tarihleri anlatıyor olmaları, savaş ve ulusal mücadele gibi süreçleri içermeleri ve aynı konuyu; baskıya ve zulme karşı 'direniş'i odak noktalarına yerleştirmeleri bakımından karşılaştırmalı edebiyat bilim kuramı bağlamında incelenmeye oldukça elverişlidir.

Bu çalışma, farklı edebiyat dünyalarına ait her iki metinde de eleştirilip sorgulanan ve üzerinde düşünölmeye davet edilen 'direniş' olgusunun, Apitz ve Tahir tarafından nasıl alınılanıp ele alındığına karşılaştırmalı edebiyat bilimi kuramı çerçevesinde ışık tutacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu yüksek lisans tezinin araştırma nesnesi olarak Almanca ve Türkçe edebiyattan iki kült eser seçtik. Farklı edebi geleneğe, farklı bir dile, coğrafya ve kültüre ait olan bu iki eserin de arka planında, gerçek dünyada yaşanan iki büyük Dünya Savaşı gerçeği yer almaktadır.

Karşılaştırmak üzere seçtiğimiz her iki eserde de eserlerin kaleme alındığı dönemin tarihsel panoraması, gerçek dünyada yaşanan savaş deneyimlerinin yansımaları bariz biçimde bulunmaktadır. Bruno Apitz'in *Nacht unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) adlı romanı 1958 yılında, Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanı ise 1969 yılında yayımlanmıştır. Her iki eserin yayımlanma tarihleri 1950'lerin sonları ile 1960'ların sonlarına karşılık gelmektedir ve eserlerin ilk yayınlanma tarihleri arasında tam 11 yıllık bir zaman aralığı bulunmaktadır.

Araştırma nesnelere arasında, kronolojik olarak ilk yayınlanan roman Bruno Apitz'inkidir. Apitz'in romanının arka planında 2. Dünya Savaşı'nda toplama kamplarındaki bir direniş hareketi söz konusu iken, Tahir'in romanının arka planında 1. Dünya Savaşı'nda bir imparatorluğun çöküşü ve Türk ulusunun verdiği 'Kurtuluş Savaşı' mücadelesi yer almaktadır.

Bu yüksek lisans tezinin hipotezi; Bruno Apitz'in *Nacht unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) ve Türk yazar Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı eserlerinde ortak tema olarak 'direniş' olgusunun bulunduğu şeklindedir.

Buna paralel olarak, araştırmamızda Eski DDR edebiyatının seçkin temsilcilerinden olan Alman yazar Bruno Apitz'in *Nacht unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) ve ünlü Türk yazar Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı eserlerinde, 'direniş' olgusunun karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamızdaki amaç; yazarlar tarafından işlenen direniş olgusunu, savaşları yaşayanlar ve savaşlara dışarıdan bakanlar gözüyle irdelemek ve ayrıca iki farklı toplumun, ulusun, kültürün savaşa ve zulme karşı nasıl direndiklerini ortaya koymak, konuyla ilgili olarak edebiyat aracılığıyla toplumsal ve bireysel bağlamda bir farkındalık oluşturmaktır.

Görüldüğü gibi, edebî bir inceleme türünde olan bu bilimsel çalışmanın toplumsal yaşamdaki savaş, direniş, işkence gibi sorunlarla ilgili farkındalık yaratma gibi bir amacı da bulunmaktadır.

Araştırmanın Önemi

YÖK Tez Arama motorundan yapılan literatür araştırmasına göre, Türkiye’de ünlü Alman yazar Bruno Apitz, şimdiye kadar hiçbir lisans üstü tez çalışmasına konu edilmemiştir.

Çalışmamız, ülkemizde daha önce hakkında hiçbir tez çalışması üretilmemiş bir yazarın eserini ele aldığı için, özgün bir değer taşımaktadır.

Google Akademik araştırma motoru üzerinden yapılan literatür taraması sonucunda, Bruno Apitz in romanı üzerine ülkemizde lisansüstü tez çalışmasının yanısıra akademik anlamda makale vb. bilimsel bir çalışmanın da henüz üretilmediği tespit edilmiştir.

Bu verilere göre, burada gerçekleştirilen yüksek lisans tezi çalışması, Almanca edebiyattan Bruno Apitz gibi değerli bir yazarı, sinema sanatına da aktarılan en önemli romanıyla Türkiye’de akademik dünyaya ve Türk okurlarına ilk kez tanıtma işlevi görmesi bakımından önem taşımaktadır.

Öte yandan Bruno Apitz ve Kemal Tahir adlı yazarlar, daha önce hiçbir çalışmada birlikte ya da karşı karşıya ele alınmamış ve dolayısıyla, bu çalışmaya konu edilen romanları üzerinden hiçbir çalışmada karşılaştırmalı bir analize tabi tutulmamıştır.

Genel olarak bakıldığında Kemal Tahir in romanları üzerine çok sayıda çalışma olduğu görülür. YÖK Tez Arama motoru üzerinden yapılan literatür araştırmasında, Kemal Tahir’in eserleri üzerine şimdiye kadar çok sayıda araştırmanın yapıldığı, ancak yazarın *Yorgun Savaşçı* adlı eseri üzerine spesifik olarak eğilen yalnızca şu iki lisans üstü tez çalışmasının gerçekleştirildiği tespit edilmiştir:

Bunların ilki olan, Aysun Aslaner tarafından yazılan yüksek lisans tezinde, söz konusu romanın Türk edebiyatının başka bir önemli yazarı olan Tarık Buğra’nın *Küçük Ağa* adlı metniyle anlatı bilimsel açıdan karşılaştırılıp incelendiği tespit edilmiştir:

1-*Kurmaca Anlatıda Anlatabilirlik'in Stilistik Tezahürü Olarak Anlatıcı Özne Üzerine Bir Mukayese: Küçük Ağa Ve Yorgun Savaşçı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2011.

İkinci yüksek lisans tezi çalışması da Muhammet Karakuş tarafından gerçekleştirilmiştir:

2-Halit Refiğ 'Yorgun Savaşçı' Dizisinde Erkek Kahramanın Yolculuğunun Arketipsel Analizi, İstanbul Üniversitesi, Radyo ve Sinema Bilim Dalı, 2019.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanını, çalışma başlığında da yer verecek biçimde özel olarak analiz eden sadece yukarıda adı verilen iki tez çalışması saptanmıştır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, genel olarak yazarın metin evrenini farklı açılardan ele alan çok sayıda bilimsel-akademik çalışma mevcuttur. Bizim çalışmamız açısından, bu tez çalışmaları arasından Ayşegül Gülşen'in yüksek lisans tezi dikkat çekicidir, çünkü o da yazarın bu romanını 'tarihi roman' türü bağlamında (Gülşen, 2012) incelemiştir.

Yapılan literatür taraması sonucunda Kemal Tahir'in romanları üzerine ülkemizde çok sayıda lisansüstü tez çalışmasının yanı sıra akademik anlamda makale üretiminin de var olduğu saptanmıştır. Bunlardan, Nilüfer Aka'nın "Kemal Tahir'in "Yorgun Savaşçı" Romanında Yapı ve İzlek" (Aka, 2015:150-181), Kâzım Yetiş'in "Yorgun Savaşçı Romanında Mustafa Kemal" (Yetiş, 2016: 65- 78) ve Muhammed Hüküm'ün "Hâlâ Yorgun Savaşçı" (Hüküm, 2021: 144-151) adlı çalışmaları burada anılmaya değerdir.

YÖK Tez Arama motorundan çalışmamız ile ilgili literatür araştırması yapıldığında, bu iki romanın tek bir çalışma kapsamında 'direniş' olgusu açısından daha önce çalışılmamış olduğu belirlenmiştir.

Tüm bu veriler, burada gerçekleştirilen yüksek lisans tez çalışmasının özgün değerini ve önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Kuramsal açıdan karşılaştırmalı edebiyatbilim şemsiyesi altına giren bu çalışmada, temel olarak "karşılaştırma yöntemi" kullanılacaktır. Araştırma nesnelere saptanan ortak tema, motif odaklı bir çalışma olacağı için de spesifik olarak 'tematolojik karşılaştırma' türüne giren bir çalışma gerçekleştirilecektir.

Araştırma konumuz olan eserlerin tarihsel-toplumsal roman türüne girmeleri ve direniş olgusunu işlemelerinden dolayı, eserlerin analizinde ağırlıklı olarak ‘dış dünyaya dönük eleştiri’ yöntemlerine giren, tarihsel ve sosyolojik eleştiri yöntemlerinden yararlanılacaktır. Eğer araştırılan konu(lar), tıpkı bu çalışmada gözlendiği gibi, içinde yaşanan gerçeklik dünyasındaki tarihsel-toplumsal gerçekliklerle örtüşüyorsa, eserlerin arka planındaki dönemin koşullarının da bilinmesi gerekir. Bu gereklilik, araştırmacıyı tarihsel yönetime sevk ve davet ederken, Hippolyte Taine’in “ırk, çevre, an” kavramları çerçevesinde oluşan sosyolojik yöntem, incelemeyi toplumsal bir tabana oturtmak ve incelenen olgunun toplumsal mahiyeti açısından elzemdir.

Berna Moran’a göre, dış dünyaya dönük eleştiri; sanat eserinin dış dünyayla kurduğu çok yönlü ilişkiler ağına odaklanır. Bununla kastedilen; “eserle, eserin meydana geldiği ortam ya da yansıttığı gerçeklik arasındaki ilişkiler üzerine oturtulan eleştiri çeşitleri(dir).” (Moran, 2002: 116-117).

Çalışmanın bütünü açısından değerlendirildiğinde, araştırma nesnelерinin tarihsel-toplumsal roman kategorisine girmesinden ve edebiyat-gerçeklik bağıntısının son derece güçlü olmasından ötürü araştırmada; yazar-metin-okur-bağlam odaklı yorumlama yöntemlerinden oluşan eklektik bir metot kullanılacaktır.

BÖLÜM 1: İKİ YAZAR: BRUNO APITZ VE KEMAL TAHİR

Bu bölümde Alman yazar Bruno Apitz ve Türk yazar Kemal Tahir'in yaşamları/ biyografileri ve metin evrenleri hakkında kısa ve genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1.1. Bruno Apitz'in Yaşamı ve Eserleri

Bruno Apitz (28 Nisan 1900-7 Nisan 1979) eski DDR edebiyatının seçkin temsilcilerinden biri olan Alman yazardır.

Apitz 14 yaşındayken İşçi Gençliği Eğitim Derneği'ne ve 1917'de Liebknecht Gençliği'ne katıldı. Aynı yıl Apitz, Leipzig'deki bir mühimmat fabrikasında grevdeki işçilere bir konuşma yaptı. Daha sonra savaş karşıtı propaganda yaptığı gerekçesiyle tutuklandı ve vatana ihanet suçundan Cottbus'ta 19 ay hapis cezasına çarptırıldı. 25 Ekim 1918'de Apitz erken tahliye edildi ve Kasım Devrimi'ne katıldı. Serbest bırakıldıktan sonra kitapçı çırağı olarak çalışmaya başladı. Aynı zamanda siyasi olarak aktif olmaya devam etti. Örneğin 1919'da SPD'ye üye oldu ve Mart 1920'de Kapp Darbesi'nin bastırılmasında yer aldı.

1933 yılında Gestapo, Apitz'i Colditz ve Sachsenburg'da "koruyucu gözaltına" aldı. Serbest bırakıldıktan sonra, 1934 yılında yasadışı anti-faşist çalışmalarından dolayı tekrar tutuklandı ve ertesi yılın mayıs ayında hapse mahkûm edildi. Başlangıçta Waldheim cezaevinde tutulan Apitz, 1937'de Buchenwald toplama kampına nakledildi ve 1945'teki kurtuluşuna kadar burada kaldı.

Yazarın yaşamını ve eserlerini bir çalışmasında inceleyen Cornelia Herold, şöyle bir yorumda bulunur: "Yaşamındaki en sarsıcı unsur, Buchenwald toplama kampından sağ kurtulma şansına erişen azınlıkta kalanlardan biri olmasıydı." (Herold, 2007: 1).

Bruno Apitz, Buchenwald toplama kampındaki yaşam mücadelesini konu alan hem otobiyografik hem de tarihsel bir roman niteliği taşıyan *Nackt unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) adlı romanıyla dünya çapında ün kazanmış Leipzig'li bir yazardır.

Bruno Apitz'in memleketi Leipzig, 1976 yılında onu Onur Vatandaşı ilan etti.

17 Nisan 1979'da Berlin'de yaşamını yitirdi.

Yazar, aralarında en önemlisi *Nackt unter Wölfen* (1958) olmak üzere, dünya edebiyatında önemli bir yer edinen *Der Mensch im Nacken* (1924, Drama), *Esther* (1958,

Novelle) ve *Der Regenbogen* (1976, Roman) çok sayıda ve farklı türde Almanca eser vermiştir.

1.2. Kemal Tahir'in Yaşamı ve Eserleri

15 Nisan 1910'da İstanbul'da doğan Kemal Tahir (gerçek adıyla İsmail Kemalettin Demir), Türk edebiyatı adına sosyalist realist tarzın en etkili yazarları arasında yer alır.

Kemal Tahir'in öykü türünde verdiği eserlerde genel olarak, kırsal kesimden büyük kentlere göç etmiş olan eğitim ve gelir düzeyi düşük, toplumun alt tabakasından olan insanların yaşam mücadelesini dile getirdiği gözlenir. Toplumcu gerçekçi olan yazarın eserlerinde öne çıkardığı temalar; bu insanların düşünce ve duygu dünyaları ile günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlardır.

Romanlarına baktığımızda ise nicel ve nitel açıdan yazarın daha zengin bir portföye sahip olduğunu görmekteyiz. Bu bakımdan yazarın romanlarını köy ve şehir romanları olarak gruplandırılmamız yerinde olacaktır. Köy romanlarında, köyün ve köylülerin dirlik ve gönencinin kentteki aydın insanlar aracılığıyla sağlanabileceği fikrini benimsemiştir. "Kemal Tahir'in Medeniyet Anlayışı" adlı çalışmasında Vefa Taşdelen, toplumsal oluşum sürecine ilişkin yazarın düşünce yapısını şöyle dile getirir:

"Kemal Tahir'e göre medeniyet bir düşünce, fikir, inanış ve yaşayış olmadan önce bir iktisadi düzendir. Bu iktisadi düzen, kendi üst yapısını üretir. Medeniyet şekilsel anlamda, bilim, sanat, felsefe, mimari, edebiyat gibi değerler olarak, bu alt yapının üst yapısal olgular olarak cisimleşmesinden ibarettir. Bu nedenle doğu ve Batı medeniyetlerini birbirinden ayıran temel ölçüt, onların ekonomik düzenleri, bu yaşantı ve düzen çerçevesinde oluşan varoluş biçimleridir. Bu da en somut şekilde, toprak dağılımında, mülkiyette, üretim ve paylaşımında kendini gösterir. Medeniyetleri anlayabilmek için, temeldeki bu mekanizmaları anlamak gerekir." (Taşdelen, 2012: 15-25).

Şehir romanlarında ise belirli bir dönemi anlatır Kemal Tahir. Bu dönemin başlangıcını Meşrutiyet ve Mütareke, sona ermesini de 1930'lu yıllar olarak sınırlandırabilmekteyiz. Yazarın bu romanları ekseriyetle birbirinin devamı niteliğindedir. Bu eserlerde yazar tarih sırası gözetmiştir ve önceki romanda arka planda yer alan karakterlerin bir sonraki romanın başkahramanı olabileceği "nehir roman" tarzını bu türde kullanmıştır. Bilgi Yayınevi'nden çıkan Çağdaş Türk Edebiyatı 4 Cumhuriyet Dönemi adlı akademik

başvuru yapıtında Şükran Kurdakul, yazarın kent romanlarındaki karakterlerin ruhsal durumlarını çözümlemedeki sorulara vurgu yapmıştır:

“Yaşadıkları dönemin savaş gibi olağanüstü olaylarına katılırken birey olduklarının bilincinde midirler? Yenilginin yarattığı toplumsal bunalım, yenilgiden önceki değerlerin tümünden kopmalarına yol açacak ölçüde mi olacaktır?”

Kemal Tahir'in işlediği tarih kesiti içindeki insanlar kişiliklerinde bu soruları ve yanıtları taşımaları gereken insanlardır. İster istemez kuşkuları, inançları, tartışmaları nefretleri, sevgileri, yadsımaları, kabulleri, bunalımları, inatları, bozguna uğramaları, kazanımlarıyla bu olayların derinliğindeki sorunlarla ilişkilerinin dışavurması beklenir.” (Kurdakul, 1987: 102).

İncelememize de konu olan *Yorgun Savaşçı* adlı romanı, aslında bir üçlemenin son kitabıdır ve 1967-68 Yunus Nadi Armağanı'nı kazanmıştır. Serinin önceki iki kitabı sırasıyla *Esir Şehrin İnsanları* ve *Esir Şehrin Mahpusu*'dur. Anadolu insanını ve bu kültürün insanların kendine özgü yaşam tarzını, duygu ve düşünce evrenini dile getirdiği çok sayıda yayınlanmış düz yazı türünde eseri bulunmaktadır.

BÖLÜM 2: KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ

Bu bölümde karşılaştırmalı edebiyatbiliminin tanımı, ekolleri, araştırma alanları ve yöntemi hakkında genel bilgiler verilerek eser analizine temel oluşturan kuram kısmının analizinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

2.1. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Tanımı

Bir kavramı tam ve hakkıyla idrak edebilmek için öncelikle kavramda geçen sözcük ya da söz öbeklerinin net olarak ortaya konması gereklidir. Üzerinde çalıştığımız ve metinleri, çerçevesinde ele alacağımız bu kavram için de bu gereklilik geçerlidir. O halde öncelikle karşılaştırma'nın ne olduğuna dair bir tespit yapmamız burada yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Kavramın ya da kavramların tanımını yaparken öncelikle genel bir çerçeve çizmemiz gerektiğini de göz önünde bulundurmamız doğru bir tavır olacaktır. İşte tam da burada, Thomas Foerster'in – Kierkegaard'a da atıfta bulunarak – yapmış olduğu tanımlama, çerçevemizi oluşturacaktır:

“Soren Kierkegaard'a göre, insanda 'hüzün' uyandıran şey karşılaştırmadır. Filozofun bu karamsar tavrına rağmen, karşılaştırmalı gözlem insanın dünyayı yorumlamasının önemli bir bileşenidir. Karşılaştırma yalnızca farklılıkları ve benzerlikleri kaydetmeye hizmet etmekle kalmaz, aynı zamanda tanımlama ve değerlendirme, deneyimleri işleme aracıdır.” (Foerster, 2009: 8).

Karşılaştırma, en az iki nesne, olgu, öge, görüngü vb. ve somut ya da soyut yine en az iki “şey”i bir ölçüt doğrultusunda ve aralarındaki benzerlik ya da farklılıkları ortaya koyacak şekilde gerçekleş(tiril)en bir eylemdir. Bu kavrama, editörlüğünü Hans Jörg Sandkühler'in yaptığı *Enzyklopädia Philosophie*-Band 2 adlı çalışmanın “Vergleich” (Karşılaştırma) maddesinde Max Ingolf de şöyle bir açıklık getirmiştir:

“Karşılaştırma, çok farklı tarz ve karmaşıklık basamaklarının varlıkları aracılığıyla, onların ortaklıkları ve farklılıklarının incelendiği, algı yönteminin tanımı için kullanılan bir terimdir.” (Ingolf, 2010: 2880).

Yukarıda açıkladığımız kavramın olmazsa olmazlarından birisi de bir ölçüttür. Yine aynı çalışmada Ingolf, bu eylemin neye göre yapılacağını sorusuna yanıt oluşturacak şekilde şöyle demiştir:

“Özel bir karşılaştırma ifadesi, örtük olarak, karşılaştırma ölçütü olarak işlev gören bir özelliğin bilgisini verir. Cisimler her zaman belirli bir yöneme göre ve üçüncü – onlardan farklı olan – bir şeyle karşılaştırılır. Karşılaştırma ancak, bir ölçütün bulunması sayesinde olasıdır.” (Ingolf, 2010: 2880).

Karşılaştırmalı edebiyat, edebiyatbiliminin şemsiyesi altında bulunan alt kavramdır, daha doğrusu edebiyatbiliminin uluslararası platformda çalışan araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır (Solak, 2016: 8). Şemsiye kavramın ne anlama geldiğini genel olarak değerlendirmeye çalışırsak; edebiyat olayları, duyguları, düşünceleri, olgu ve görüngüleri estetik ve özgün bir dille ve birtakım sanatsal, yazınsal kurallar çerçevesinde sözlü veya yazılı olarak ortaya koymanın en etkili eylemidir. *Genel Edebiyat Bilimi* adlı çalışmasında Gürsel Aytaç, edebiyatı şöyle tanımlıyor: “Edebiyat, malzemesi dil, kaynağı yaşantılar ve hayal gücü olan bir yaratıcılık, başka bir deyişle bir sanat dalıdır.” (Aytaç, 1999: 11).

Yukarıda verilen bu tanımda, hammaddesi dil olan bir sanat dalı olarak, estetik unsurlar taşınması bakımından günlük konuşma dilinden farklı olup ayrılrsa da aslında edebiyatın, günlük yaşamımızın her anında ve her alanında karşımızda olduğunu görebilmekteyiz. Elbette bir bilim dalı olması dolayısıyla, ki bu oluşun temel nedeni bilgilerin organize bir şekilde ve estetik kurallar çerçevesinde ifade edilmesi gerekliliğidir, edebiyatın kuramlara, yöntemlere ve de alt dallara ihtiyacı vardır. İşte edebiyat biliminin ulusal ölçekli çalışma alt dalı filoloji disiplini iken, uluslararası ölçekli çalışma alanı karşılaştırmalı edebiyat bilimidir.

Fransız postyapısalcı düşünür Derrida da edebiyat kavramına ilişkin düşüncelerini şöyle dile getiriyor:

“[...] Bizim (*belles-lettres* ya da şiir değil) edebiyat dediğimiz şey, ister dinî politik bütün sansürlerden korunmuş, uzak kalırken istediği ya da isteyebileceği her şeyi söylemesi için yazara ruhsat verildiğini ima eder.” (Derrida 2020: 42).

Bu açıklamasıyla Derrida, kavrama farklı bir açıdan bakmış, edim ve eyleme değinirken bu edim ve eylemi gerçekleştiren kişilerin, yani “edebiyat yapanlar”ın, yazar ve sanatçıların üretimlerinde sansürsüz bir özgürlüğe sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız iki kavram bir araya geldiğinde bu birliktelik dolayısıyla birbirlerine değer katan yeni bir kavram ortaya çıkmıştır: Karşılaştırmalı

Edebiyat Bilimi (Alm. “Vergleichende Literaturwissenschaft”; “Komparatistik”). İçerdiği sözcüklerin doğası, işlevi ve yöntemlerini göz önünde bulundurduğumuzda, en az iki yazınsal ya da sanatsal ögeyi bir araya getirerek, bunları; aralarındaki ortaklıkları, ayrımları ve benzerlikleri bulmak amacı doğrultusunda belli bir sistem, yöntem ve ölçüt dahilinde karşılaştırmalı olarak analiz eden bir alandır. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin doğası gereği ‘karşılaştırma yöntemi’ne dayanıyor olmasını, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi* adlı çalışmasında Gürsel Aytaç şöyle dile getirir:

“Karşılaştırmalı edebiyat biliminin temelinde, öteki karşılaştırmalı bilim dallarında olduğu gibi, *karşılaştırma* yöntemi vardır. Ve bu yöntem, bilimde kullanılmadan önce de insanın düşünce tarzında mevcuttur.” (Aytaç 2019: 17).

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin doğal olarak bir amacı da vardır ve çalışacağı zemini bu amaç doğrultusunda hazırlar. Öyle ki, araştırmaya ve incelemeye konu olan yazınsal ögeler ve bilimsel yöntemler bu kavramın zeminini oluşturan parçalardır. *Edebiyatta Sonsuz Bir Serüven: Karşılaştırmalı Edebiyat* adlı çalışmasında Senem Üstün Kaya, bu kavramın amacını şu şekilde ifade eder:

“Karşılaştırmalı Edebiyat birbirinden ayrı özellikleri olan edebi metinler arasındaki ortak ve farklı yönleri bulmak ve bulguları okuyucuya sunarak farklı bir bakış açısı kazandırmayı amaçlar. Edebiyat biliminin altında bağımsız bir disiplin olmakla birlikte, bu bilim dalı, biçim ve biçim çalışmaları ile birleşmektedir. Bir başka deyişle, ‘Mukayeseli Edebiyat’ çalışmaları, analitik düşünceyi desteklemek için farklı edebi türleri, farklı dönemleri veya farklı yazarların eserlerini metin odaklı inceleme bilimidir. Bu sayede, milli edebiyatlar evrensel boyuta taşınır.” (Kaya, 2019: 10).

Karşılaştırmalı edebiyatı en iyi nasıl tanımlayabileceğimiz sorusu, karşılaştırmacıyı bir bakıma zorlayabilir. Zira edebiyatın öznel olma durumu ve yöntemin bilimselliği ve nesnelliği, bir bakışsımsızlık oluşturmuştur. Bu aynı doğrultuda olmama ve aynı yerde bulunmama durumu da çalışmayı zorlaştırabilmektedir. 2022 yılında dilimize çevrilen *Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş Yeni Eğilimler ve Uygulamalar* adlı çalışmalarında Cesar Dominguez, Haun Saussy ve Dario Villanueva karşılaştırmalı edebiyat biliminin tanımını, günümüzde de kavramın en iyi tanımını verdiği kabul edilen Amerikalı komparatist Henry H. H. Remak’tan şu alıntıyla yapmayı tercih eder:

“Karşılaştırmalı edebiyat, edebiyatın belirli bir ülkenin sınırlarının ötesine geçerek incelenmesi ve edebiyat ile (güzel) sanatlar, felsefe, tarih, sosyal bilimler, doğa bilimleri, din gibi diğer bilgi ve inançları arasındaki ilişkilerin araştırılmasıdır. Kısacası, bir ülke edebiyatının bir diğeriyle veya diğerleriyle karşılaştırılması ve edebiyatın, diğer insani ifade alanlarıyla karşılaştırılmasıdır.” (Remak’tan akt. Dominguez vd. 2022: 39).

Kavramın tanımında sıkça rastladığımız ya da gönderme yapılmış haliyle örtük olarak algılayabildiğimiz karşılaştırmalı edebiyatın işlevi, aslında hem çalışma sistemini ve amacını göstermekteyken hem de gizil gücünü ve sığasını, sınırlarını daha doğrusu sınırsızlıklarını da ortaya koymaktadır. Klasik tanımlamaların dışında, gördüğü işlevi farklı bir bakış açısıyla irdeleyen Funda Kızıler Emer, *Duino Ağıtları (Rainer M. Rilke) İle Bir Meleğin Yakarışı – Dualar (Hertha Kræftner) Adlı Yapıtlarda Melek İmgesi* adlı çalışmasında karşılaştırmalı edebiyatın işlevini şöyle açıklıyor:

“Kuşkusuz yazın, “öteki”yle yüzleşmenin gerçekleştiği kültürler arası süreçte oldukça önemli bir rol oynar. Yabancı yaşam tarzlarını, dünya görüşlerini ve inançları anlatan yazınsal metinler öteki’nin dünyasına açılan bir kapıya benzer. [...] Bu nedenle yazın dünyasında yazının bu potansiyelini farklı kültürlerin birbirleriyle daha iyi iletişim kurması, karşılıklı duyarlılık ve hoşgörü duygularının uyandırılması yönünde değerlendirme kapasitesiyle karşılaştırmalı yazınbilim çalışmaları daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir önem kazanmıştır.” (Kızıler Emer, 2014: 29).

2.2. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Tarihçesi ve Ekolleri

Kavramın nasıl ortaya çıktığına ilişkin araştırmalarda birçok farklı alan ve disiplinden, kimi eser miktarda kimi de açıkça olmak üzere, yöntem bağlamında yararlandığımızı ve bu izlerin edebiyat biliminde de var olabildiğini görmekteyiz.

Binnaz Baytekin 2006 yılında Sakarya Yayıncılık’tan çıkan *Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim* adlı çalışmasında kavramın tarihçesini şöyle özetlemiştir:

“Farklı dil alanlarından iki veya daha fazla eserin karşılaştırmasını konu alan Karşılaştırmalı Edebiyatbilim ‘Komparatistik’ 19. Yüzyılın ikinci yarısında, örneğin G. v. Cuvier’in Karşılaştırmalı Anatomi, Blainville’nin Karşılaştırmalı Fizyoloji ve Coste’nin Karşılaştırmalı Embriyogenese çalışmalarında olduğu gibi, Karşılaştırmalı Fen Bilimleri (Doğa Bilimleri) çalışmalarının sonunda ortaya çıkmıştır. Karşılaştırmalı Edebiyatbilim yöntemsel nedenlerle Karşılaştırmalı

Dilbilim, Karşılaştırmalı Hukukbilim ve Karşılaştırmalı Siyasalbilim bağlamında inceden inceye araştırılmalıdır. Çünkü adı geçen tüm bu bilim dallarında temel sorular ortaktır. Bunlar:

Tipolojik Karşılaştırma

Genetik Karşılaştırma

Yabancı bir kültür ortamında alımlama

Yazın Çevirisi veya bilimsel metin çevirileri

Yazın Tarihi (Almanya ve Fransa’da Yazınsal ve Politik Romantiğin barışçı biçimde yan yana olması gibi)

Ortak konu, motif, esin kaynağı” (Baytekin, 2006: 74-75).

Edebiyatta karşılaştırma yönteminin yerli yazınsal ilgilerinin dışında yurtdışı ve küresel yazında da günümüzde önemli bir rol oynadığı yadsınamaz ve göz ardı edilemez bir gerçektir. Binnaz Baytekin bunu şöyle açıyor:

“‘Karşılaştırma’ bir edebiyatbilimi yöntemi olduğuna göre, ulusal edebiyat içerisinde bir eser başka bir eserle veya aynı yazarın farklı dönemlerde yazılmış eserleri biçim, içerik, konu, motif, gelişim, etkilenme, benzerlik ve ayrıcalıklar bağlamında karşılaştırılabilir. Karşılaştırma farklı dillerin edebiyat eserlerinde yapıldığında çalışma ulusal üstü (supranational) bir özellik taşır ki karşılaştırmayı yapan kişinin iki dile, iki edebiyata, iki kültüre, farklı kuram ve yöntemlere egemen olması gerekir. Araştırmalar, benimki ve yabancı olan arasında üstünlük, eksiklik belirtmekten çok, eleştirel, mesafeli, nesnel, bilimsel olmalıdır” (Baytekin’den akt. Emer, 2014: 47).

Edebiyatın incelenmesi, yani öznel olanın nesnel bir teraziye konulması gibidir. Bu terazi, bize hem yöntem hem de kapsam ve miktar bakımından kolaylık sağlamaktadır. Tartım veya ölçüm işlemlerinde bize yardım edecek olan şeylerin başında elbette ana kaynaklar gelir fakat bunların yanında amacımız doğrultusunda en doğru sonuca ulaşmada benimseyebileceğimiz farklı öğeler de vardır. Bu öğeler hem ikincil kaynaklar hem de yazınsal metinlerin motif, konu, tarihsel gelişim vb. süreç ve biçimleri olabilir. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi* adlı çalışmasında Gürsel Aytaç, karşılaştırmalı edebiyat bilim incelemesinin yöntemlerini şu şekilde ortaya koymuştur:

“Pozitivist; Feminist; Marksist; Psikanalitik; Hesaplaşmacı; Yorumlayıcı; Dilbilimsel; Okuyucuya Yönelik; Metne Bağlı; Yapısalcı; Yorumlayıcı; Çoğulcu İncelemeler ve Alımlama Estetiği” (Aytaç, 2019: 98-101).

Sıralanan bu maddelerde görüldüğü gibi, karşılaştırmalı edebiyat bilimi, aslında edebiyat bilim çözümlerinde kullanılan yöntemleri devralır. Ancak burada onun açısından karakteristik olan; bunları ulusal değil de uluslararası bir bakış açısından değerlendirip kullanıyor olmasıdır.

Ortaya çıkışıyla ve edebiyata getirdiği yeni bir bakış açısıyla sıra dışı bir boyut kazanan “karşılaştırmalı”lığın kuşkusuz yöntem açısından değerlendirilmesi de gereklidir. Burada yöntem, incelemenin nasıl gelişeceği sorusunun yanıtı olacaktır. Binnaz Baytekin, yukarıda adı geçen çalışmasında bu kez karşılaştırma yöntemlerini ele alır ve metodolojik gerekliliği şöyle vurgular:

“En yaygın Karşılaştırmalı Edebiyatbilim çalışmalarına yazar, eser, ortak konu, motif alanlarında rastlıyoruz. Ulusal yazında ve yazarlarda bunlar ele alındığı gibi, farklı ülke yazarlarında, farklı zamanlarda benzer konular işlenmiş olabilir. Önemli olan bu ortak konu ve motiflerin nasıl işlendiği ve nedenlerinin inceleme yöntemleri çerçevesinde örnek ve alıntılarla sunulması, söylem biçimlerindeki benzerlik ve farkların dile getirilmesidir.” (Baytekin, 2006: 112-113).

Kavramın tarihçesinden söz ederken dönemsel ve ideolojik koşullar aracılığıyla etki alışverişinde bulunması sonucu ortaya çıkan ekollere de kısaca değinmek gerekir: Temellerini Alman yazar Johann Wolfgang von Goethe'nin “Weltliteratur” kavramıyla oluşturduğu karşılaştırmalı edebiyat, takındığı küresellik ve uluslararası olma tavrıyla dünya edebiyatında hatırı sayılır çalışmalara konu olagelmıştır. Bu çalışmalarını ortaya koyanlardan birkaç isim saymak gerekirse: En önde Madame de Staël'in imgebilimsel nitelikteki çalışmaları gelir. Louis Betz, Paul van Tieghem, Paul Hazard, Viktor Zirmunskij, Dionýz Ğurişin, Manfred Schmeling. Araştırmacıların uyrukları, dünya görüşleri, kültürleri de göz önünde bulundurulduğunda bu araştırma alanında Marksist Ekol, Fransız Ekolü ve Amerikan Ekolü gibi farklı öğreti tarzları da ortaya çıkmıştır. Genel olarak bu şekilde gruplandırabileceğimiz bu akımlar, doğaları, içerikleri ve yöntemleri bakımından da farklılık göstermektedir, ki gruplandırmanın temelinde bu ayrımlar bulunmaktadır.

Gürsel Aytaç'ın; “Marksist edebiyat kuramının, edebiyatı sosyal olayların ve ekonominin belirlediği konusundaki görüşü, karşılaştırma çalışmalarında da belirgindir” (Aytaç, 2019: 74) şeklindeki açıklamasından anlaşıldığı üzere, Marksist karşılaştırmalı edebiyat ekolünün ürettiği çalışmalarda klasik Marksist öncülden hareketle, dönemin ve dönem

içindeki ideolojik-ekonomik durumların bu kuramın niteliğine etkide bulunabildiği görülmektedir. Kızıler Emer, daha önce adı geçen çalışmasında, Marksist ekolün amacını şu şekilde açıklar:

“Marksist ekol, Avrupa komparatistiğinin yazınsal etkileşim ve benzerlikler (analoji) üzerine yaptığı incelemelerde göz ardı ettiği “niçin?” sorusuna tarihsel ve sosyolojik bir bağlamda yanıt arar öncelikle.” (Kızıler Emer, 2014: 45).

Rus edebiyat bilimcisi Zirmunskij ve Slovak edebiyat bilimcisi Āurişin’in öncülüğünü yaptığı Marksist ekol, genel olarak tarihsel-tipolojik ve tarihsel-genetik olmak üzere şu karşılaştırma tiplerini geliştirmiştir:

“Zirmunskij ve Āurişin’in öncüsü olduğu Marxist ekol, karşılaştırmalı edebiyatbilim incelemelerinde, toplumsal ‘üst yapı’ya dâhil olan edebiyatı, ‘alt yapı’daki ekonomik koşulların belirleyip biçimlendirdiği şeklindeki klasik Marksist öncülden hareket eder. Buna göre tipolojik benzerlikler ve analogiler, asla tesadüflerin değil, birbirine benzer tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşulların bir sonucudur. Buna karşın genetik (oluşumsal) benzerliklerin kaynağı daha çok etkilerdir.” (Kızıler Emer, 2017: 155).

Öte yandan diğer ekollerin oluşum nedenlerini de *Karşılaştırmalı Edebiyat* adlı çalışmasında Gürsel Aytaç şöyle ifade etmiştir:

“II. Dünya Savaşı’ndan sonra Amerika, komparatistiğın cenneti olmuştur. Bunun başlıca iki nedeninden biri, Amerika’nın kozmopolit kültürel yapısı, ötekiyse savaş sırasında buraya sığınan Fransız, Alman çok sayıda edebiyat bilimcinin etkinliğidir. Bunlar, Rusya’nın Formalizmini ve Almanya’nın üslup araştırma metotlarını Amerika’ya taşımışlardır.” (Aytaç, 2019: 75).

Karşılaştırmalı edebiyatbilim alanında, Fransız ve Amerikan edebiyat bilimcilerinin birbirinden ayrılarak ayrı birer ekol/ okul oluşma sürecinde, karşılıklı eleştiriler belirleyici bir rol oynamıştır:

“II. Dünya Savaşı’ndan sonra büyük bir ivme kazanan Amerikan komparatistiğinin öncülerinden olan Çek asıllı Rene Wellek’in (1903-1995) 1950’lerde, Fransız komparatistiğinin en önemli temsilcilerinden biri olan Jean-Marie Carré’nin *Les écrivains français et le mirage allemand* (Fransız Yazarlar ve Alman Hayali, 1947) adlı yapıtı odağında tüm bir Fransız komparatistik geleneğine yönelttiği eleştiriler,

iki ülkede yapılan komparatistik çalışmaları arasında iki ayrı ekol yaratacak kadar büyük bir karşıtlık yaratmıştır.” (Kızıler Emer, 2014: 43).

Fransız komparatistiğinin öncüsü Jean Marie Carré ve Amerikan komparatistiğinin öncüsü René Wellek’in karşılaştırmalı edebiyat anlayışları ve dolayısıyla, Fransız ve Amerikan ekollerinin buldukları çizgi, Kızıler Emer’e göre şöyle aydınlatılabilir:

“Salt estetik ve sanatsal yönelimli bir edebiyat incelemesinin kısırlığına dikkat çeken Carré, komparatistiğin etki araştırmalarının dışına çıkarak, farklı uluslar-kültürler arası edebiyat ilişkilerini irdeleyen disiplinler arası yöntemle çalışması gerektiğini savunur. [...] Amerikan komparatistiğinin öncüsü olan Wellek ise, Rus formalizminin ve Yeni Eleştiri’nin (New Criticism) metne içkin (werkimmanent) edebiyat eleştirisi anlayışını benimsemiş olduğundan, başka ülkeler hakkındaki imgelerin araştırılmasının bu alana eklememeyeceğini, bunun ancak “sosyolojinin ya da genel tarihin” ya da “halk psikolojisinin” (national psychology) alanına dâhil edilebileceğini savunur.” (Emer 2017).

Görüldüğü üzere pozitivistin determinist anlayışına uygun olarak etki-tesir araştırmalarına yönelen Fransız ekolü, disiplinler arası bir yaklaşımı savunarak imgebiliminin temellerini atarken, Amerikan ekolü edebi eserlerin değerlendirilmesinde sanatsal-estetik değerlerin art alana atılmasından duyduğu memnuniyetsizliği dile getirip eleştirmektedir. Bunda, Wellek’in Yeni Eleştiri (New Criticism) kuramının da öncüsünün payı gözden kaçırılmamalıdır.

Karşılaştırmalı edebiyat hem zoraki göç hem de ülkelerin demografik-kültürel yapıları bir ya da birden fazla ekol ve akım yaratmış ve kurama böylelikle katkıda bulunmuştur. Farklı grup ve ekollerin ortaya çıkmış olması, aslında karşılaştırmalı edebiyat kuramının özünü açık bir şekilde örtüşmektedir. Bu uyuşma, gerek amaçlar doğrultusunda olan edimler ve etkinliklerde gerekse de içerik ve yöntem olarak kıyaslanabilirlik açısından bir bağlam oluşturur.

Almanca edebiyatta hem karşılaştırma edimini hem de edebi çeviriyi bir arada değerlendiren Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi* adlı çalışmasında şöyle der: “Dünya edebiyatı kavramını “Weltpoesie” (Dünya Şiiri) olarak sürdüren Alman şairi Rückert (1788-1866) olmuştur. Şarkiyat öğrenimi gördükten sonra bir yandan Fars, Arap

şairlerinden çeviriler yapmış, öte yandan onların tarzında şiirler yazmıştır.” (Aytaç 2019: 31).

Kuramın tarihsel gelişimindeki karmaşaya ve bunun nedenine ilişkin bir yorumda bulunan Yavuz Bayram, “Karşılaştırmalı Edebiyat ve Bir Uygulama” adlı incelemesinde saptamış olduğu isimleri şöyle sıralamıştır:

“Tarihî gelişimi açısından karşılaştırmalı edebiyatın oldukça karmaşık bir sürece sahip olduğu görülür. Bu karmaşanın temelinde, ilk örneklerin tam anlamıyla ve bilinçli biçimde ‘karşılaştırmalı edebiyat’ disiplini kuralları çerçevesinde hazırlanmamış olmaları yatmaktadır. Gürsel Aytaç ve Fransız akademisyenler tarafından oldukça ayrıntılı biçimde ele alınan karşılaştırmalı edebiyatın tarihî gelişimini, sözü edilen kaynaklardaki bilgilere dayanarak, öncülerin ve katkıda bulunanların isimlerini çok kısa biçimde söyle özetlemek mümkündür: Sorbiene, J.Dryden, Elias Schlegel, Montesquieu ve Madame de Stael; karşılaştırmalı edebiyatın habercileri ve hazırlayıcıları sayılırlar. Daha sonra Goethe, Rückert, Franz Bopp, Julim, C.Gustav Carus, François Villemain, Thomas Mann ve Henrich Mann; karşılaştırmalı edebiyatın gelişim sürecine önemli katkıda bulunmuşlardır. Üniversitelerinde karşılaştırmalı edebiyata ilk yer veren ülke olan Fransa’daki öncüler arasında Abel François Villeman, Jean Jacques Ampere, Philarete Chasles, Frederic Ozanam, Louis Benloew, A.Delatouche ve Baldensperger sayılabilir. Moriz Carriere, Friedrich Hirt, Ernst Robert Curtius, Max Koch Almanya’da; Hugo Meltz ile Lownitz Macaristan’da; Francesco de Sanctis, Artura Graf ve Artura Farinelli ise İtalya’da karşılaştırmalı edebiyatın öncüleri arasındadır. İsviçre’de Marc Monnier, Louis ve Paul Betz; Hollanda’da Georg Brandes ve İngiltere’de de Mathew Arnold bu anlamda önemli isimlerdir.” (Bayram, 2004: 73).

Almanca edebiyatta karşılaştırmalı edebiyat bilimini inceleyen Hüseyin Arak, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi. Komparatistin El Kitabı* adlı çalışmasında kavramın Almanca yazındaki gelişim sürecine ilişkin şunları yazar:

“Daha önce de adından söz edildiği gibi 19. yüzyılın sonunda karşılaştırmalı edebiyatta Alman perspektifinin öncü temsilcisi Max Koch olarak görülür. Almanya’da komparatistik alanına hitap eden ilk dergi Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte 1887’de Koch tarafından yayıma hazırlanır.” (Arak, 2012: 100).

Yine aynı çalışmasında Arak, Türk edebiyatında karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında payı olan birkaç akademisyen ve yazarı sıralamıştır: “Cevdet Perin, İnci Enginün, Gürsel Aytaç, Ali Osman Öztürk, Kâmil Aydın, Mediha Göbenli” (Arak, 2012: 105-114).

Ayrıca Türk edebiyatında karşılaştırmalı edebiyat alanında pay sahibi olan birkaç isim de buraya eklenebilir. Emel Kefeli, Cemal Sakallı, Binnaz Baytekin, Funda Kızıler Emer, Senem Üstün Kaya gibi akademisyenler de bu alanda Türk edebiyatında önemli çalışmalara imza atmışlardır.

2.3. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Kapsamı ve İnceleme Alanları

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin kapsamı ve araştırma alanları ele alındığında, örtük olarak alımlayabileceğimiz “kapsam” kavramını ele alırken “ne ile?” ve “nasıl?” sorularıyla karşılaşmamız olasıdır.

Kızıler Emer’in “farklı yapıtlar, yazar ya da yazın akımları arasındaki benzerlik ve ayrımları, bunlar arasındaki karşılıklı etkileşimleri, bunların oluşumunu, gelişimini, türlerini ya da farklı ülkelerdeki alımlanış tarzını genetik ve tipolojik karşılaştırma yöntemleriyle araştıran bir yazınbilim dalı” (Emer, 2014: 46) şeklindeki tanımı yukarıdaki sorulara açıkça yanıt vermiştir. Bu tanımıyla Kızıler Emer hem içeriğe hem de yönteme değinmesi aracılığıyla karşılaştırmalı edebiyatın kapsamına ilişkin dikkate değer bir saptama yapmıştır.

“Karşılaştırmalı edebiyat başka nerede çalışır ya da karşılaştırmalı edebiyatın çalıştığı başka mecralar da var mıdır?” gibi sorular da bizi karşılaştırmalı edebiyatın inceleme alanları konusunda düşünmeye sevk eder.

Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi adlı çalışmasında Binnaz Baytekin, karşılaştırmalı edebiyatın kapsamı ve araştırma alanlarını şu başlıklar altında incelemiştir: “A) Kültürlerarasılık, B) Sanatlararasılık, C) Metinlerarasılık, D) Konu-, Motif Tarihçesi, E) Alımlama Estetiği, F) İmgebilim” (Baytekin, 2006: 80-104).

Günümüzde disiplinlerarasılığın ve medyalararasılığın da katıldığı araştırma alanlarıyla birlikte, karşılaştırmalı edebiyat biliminin araştırma alanları iyice genişlemiştir. (Kızıler Emer, 2019: 159-183).

BÖLÜM 3: BRUNO APITZ'İN *NACHT UNTER WÖLFEN* İLE KEMAL TAHİR'İN *YORGUN SAVAŞÇI* ADLI ESERLERİNDE DİRENİŞ OLGUSU

Bu bölümde Bruno Apitz'in *Nacht unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) ve Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı eserlerinde üzerinde durdukları ve bu bakımdan araştırmamızın dayanağını oluşturan direniş olgusu, romanlardaki olay örgüsü gözetilerek hazırlanan başlıklar şeklinde ele alınmıştır.

Tezin bu bölümünde oluşturulan başlıklarda; karşılaştırılmak üzere seçilmiş eserlerin türü ve genel özelliklerine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Ardından, romanlardaki olay örgüsüne, kurguya, karakterlere ve üsluba değinilerek, her iki yazarın direniş olgusuna nasıl baktıkları çözümlenmeye çalışılmıştır.

3.1. Bruno Apitz'in *Nacht unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) ve Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* Adlı Eserlerine Genel Bakış

Tez çalışmasının araştırma nesnelere; Bruno Apitz'in *Nacht unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) ve Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı düzyazı türüne giren eserleridir. Her iki eser de roman türünde kaleme alınmıştır.

Sosyalist ideolojik düşünceyi savunan ve bunu toplumcu-gerçekçi edebi akımın izlerini taşıyan eserlerine yansıtan iki yazarın seçilmiş eserleri tematik açıdan 1. Dünya Savaşı'nda (1914-1918) ve 2. Dünya Savaşı'nda (1939-1945) yaşanan tarihsel-toplumsal gerçeklikleri yansıtmaktadır. Bu bakımdan söz konusu eserler, tarihsel-toplumsal roman türüne girmektedir.

Dönemin tarihsel panoramasını, gerçek dünyada yaşanan savaş deneyimlerinin yansımaları şeklinde çizerek izlek edinen Bruno Apitz'in *Nacht unter Wölfen* (Kurtlar Arasında Çıplak) adlı romanı 1958, Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanı ise 1969 yılında yayımlanmıştır. 1950'lerin sonları ile 1960'ların sonlarında yayımlanan her iki eser arasında 11 yıllık bir zaman aralığı bulunmaktadır. Bruno Apitz'in romanının arka planında 2. Dünya Savaşı'nın toplama kamplarındaki bir direniş hareketi söz konusu iken, Kemal Tahir'in romanının arka planında 1. Dünya Savaşı'nda Türk halkının verdiği 'Kurtuluş Savaşı' mücadelesi yer almaktadır.

İncelemeye konu olan metinlerin belirli bir dönemi ve bu dönemlerde yaşanan olay ve durumları kendilerine özgü tarzlarda anlattıklarını dikkate aldığımızda, bu iki metnin tarihsel roman türünde kaleme alınmış yapıtlar olarak karşımıza çıktığını açıkça görmekteyiz. Peki tarih ve romanın ve hatta tarihçi ve romancının ilişkisi nedir? Bu konuda ilk sözü söyleyen bilindiği üzere, Aristoteles'tir: "Tarihçi daha çok gerçekten olan'ı, ozansa olabilir olan'ı anlatır." (Aristoteles, 2002: 30).

Bu noktada John Lukacs'ın şu saptamaları da bu konuya açıklık getirip sağlam bir kavrayış kazandıracak niteliktedir:

"'Tarih' diye yazmıştı bir keresinde Macaulay 'romanda başlar ve makalede biter'. Özlü bir deyiştir bu. Peki ne anlama gelir? Tarihçi; tıpkı romancı gibi hikâyeye anlatır, geçmişin bazı kısımlarının hikâyesini. Tarihçi tarif etmektense tavsif eder. Romancı bunu daha kolay yapar, var olmayan insanları ve yaşanmayan olayları uydurabilir." (Lukacs, 2022: 95).

Araştırmaya konu olan şey nedir? Bir gerçeklik mi yoksa hayal gücü mü? İşte bu sorulara yanıt arayan Lukacs, hayal gücünün gerçekliğe de katkısı olabileceğini vurguluyor:

"Olgu ve Kurgu birbiriyle ilişkilidir ama özdeş değildir. (Ancak 'olgunun' sınırlarından sarf-ı nazarla başkaları tarafından ifade edilmiş eksik ve yanlış 'olguları' düzeltmek tarihçinin temel bir vazifesidir.) [...] İkincisi: Romanın bizzat şahit olduğu çağdaş bir sahneyi tasvir ve tavsif etmesi çoğunlukla birinci sınıf bir tarihî delildir. 'Kurgu çoğu zaman tarihe bir yardımdır' diye yazmıştı Alfred Duff Cooper 've dehanın keskin gözü tarihçinin sabırlı araştırmalarına rağmen ele geçirilemeyen birçok şeyi fark edebilir'. [...] Üçüncüsü: Romancının belirli kurgusal karakterleri tasviri, bu karakterler sınıflarının ve zamanlarının prototipi olduğu durumlarda tarihçiye fayda sağlayabilir." (Lukacs, 2022: 99-100).

Çalışmasında tarih ve romanın birlikteliklerine de değinen Lukacs, bu iki kavramın ayrılmazlığına amaç koşutluğu bakımından vurgu yapıyor:

"Ama şimdi ilişkinin diğer tarafına da bakalım, romanın tarihselliğine. Roman, tarihle beraber büyüdü. Modern roman 1750'den sonra ortaya çıktı; profesyonel tarihçilik 1777'den sonra. 1780'e geldiğimizde çok satan romanlar vardı. 1800'den sonra başka bir varyant çıktı: Hikâyeyi ve kahramanlarını bilhassa ilginç göstermek için tarihin renkli ve çoğunlukla dramatik arka plan olarak kullanıldığı tarihî romanlar. [...] Her roman; tarihî bir romandır, öyle ya da böyle. Bunun farkına

varmak tarihçi için olduğu kadar romancı için de önemlidir. ‘Alexander Dumas’ın okuyucuları potansiyel birer tarihçilerdir belki de’ diye yazıyordu büyük Fransız tarihçi Marc Bloch. Maupassant, *Pierre ve Jean*’un (Pierre et Jean) önsözünde gizlenmiş tek denemesinde gerçekçi bir romancının amacının ‘bir hikâye anlatmak, bizi güldürmek veya duygularımızı cezbetmek değil, *bizi düşünmeye, olayların daha karanlık ve daha derin anlamını anlamaya zorlamak* (italikler bana aittir)’ olduğunu yazmıştır. Dikkatli bir tarihçi bunu anlamalıdır çünkü artık muhtemelen modası geçmiş ‘tarihî roman’ türünün ötesinde (ve altında) bir şeydir.” (Lukacs 2022: 103-104).

Bir anlatının tarihsel öğeler ve zaman dilimleri içermesi, o metnin “tarihî” olma niteliğini taşıyıp taşımadığı meselesini de beraberinde getirmiştir. Ayrıca ‘olgu/ gerçeklik’ ve ‘kurgu’ arasındaki yeri de tarihsel anlatının başka bir tartışma konusudur.

Turgut Gögebakan, *Tarihsel Roman Üzerine* adlı çalışmasında konu üzerine kuramsal bir bakış açısıyla yaklaşıyor:

“Yazınbilimciler tarihsel romanda fiksiyonun işlevini tartışırken, tarihçiler de benzer tartışmaları kendi disiplinleri içerisinde yapıyor. Onlar da tarihsel yapıtları ve bu yapıtlara egemen bakış açılarını ve doğal olarak bu bakış açılarından verilen tarihsel bilginin gerçeği yansıtıp yansıtmadığını sorguluyor. [...] Nitekim tarihçilerin önemli bir bölümü fiksiyonun, başka bir deyişle; tarihinin önüne gelen belgeyi kendi yeteneklerini ya da algılamasını ortaya koyarak yorumlama eylemini, bir romancının işiyle eş tutmakta ve romancıyla tarihçi arasında koşutluklar bulmaya çalışmaktadır.” (Gögebakan, 2004: 30-34).

Her ikisi de tarihî birer roman niteliğini taşıyan bu metinler, yalnızca bu özelliği haiz olmaları nedeniyle dahi karşılaştırılabilirlik açısından çalışmamıza esin kaynağı olmuştur. Belirli bir tarihsel dönemi (İki Dünya Savaşı dönemi), bu dönemdeki olayları kendilerine özgü tarzları ve dünya görüşleriyle kaleme alan iki yazar, halkın/ toplumun/ topluluğun döneme ilişkin bakış açılarını ve yaşam deneyimlerini yansıtan bir anlatı oluşturmuştur.

Bruno Apitz’in eserinde, savaşın son yılı olan 1945 yılının bahar aylarında Buchenwald toplama kampında geçen bir olay; savaş esirlerinin, kendi yaşamlarını tehlikeye atarak Yahudi bir çocuğu gizlemeye çalışmaları anlatılmaktadır. Bu çocuk; savaş esirlerinin, tutuklu ve hükümlülerin işkence, zulüm, baskı ve haksızlık karşısında verdiği yaşam

mücadelesinin simgesi haline gelir. Bu mücadele aynı zamanda mahkûmlar tarafından planlanan bir direnişin de temelini oluşturur.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı eseri ise mütareke yıllarında İstanbul'da ve Anadolu'da, işgalci güçlere karşı vatanını savunmak ve bağımsızlığını korumak isteyenlerin bir araya gelmesiyle başlayan toplumsal bir örgütlenmeyi ve direnişi konu alır. Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atan zorlu ve çetin bağımsızlık mücadelesi sürecini anlatır.

3.1.1. İki Dünya Savaşı Sürecine Özet Bir Bakış

Karşılaştırılmak üzere seçilmiş eserlerin arka planında yer alan iki büyük Dünya Savaşı süreci tüm dünyada ekonomik, ideolojik, pedagojik-psikolojik, sosyolojik vb. nitelikteki pek çok farklı unsurun bir araya gelerek oluşturduğu tarihsel-toplumsal bir realiteye karşılık gelir.

İnceleyeceğimiz eserlerde de yankı bulup bunların arka planını oluşturan iki büyük Dünya Savaşı dönemi ve imparatorlukların yıkılıp yeni bir dünya düzeninin kurulduğu bu dönemin Avrupa ve Türkiye portresi şöyle özetlenebilir:

“1918’de biten savaş sonunda yapılan barış antlaşmaları, geleceği konusunda kararsız bir Avrupa portresi çıkardı ortaya. Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkılarak, yerlerine yeni devletler kuruldu. Rusya’da Çarlık İmparatorluğu çöktü ve 1917’de yerine marksist Lenin yönetimi geçti. Savaştan yenik çıkan Almanya’da II. Reich yıkıldı ve Almanya 1919’da Versailles barış antlaşmasını imzalamak durumunda kaldı. [...] ve 1933’te Hitler Almanya’nın başbakanı oldu. [...] Savaştan yenik çıkan Almanya’nın, imzaladığı barış antlaşmasını geçersiz sayması, Avrupa’daki ortamı yeniden gerginleştirdi. Aynı barış antlaşması imzalayan SSCB doğuya çekildi. 1929’daki büyük ekonomik kriz, bu gergin atmosferi daha da kötüleştirdi. Yahudi düşmanlığıyla şiddete başvurarak Avrupa birliğini kurmak isteyen Hitler diktatörlüğündeki Almanya’nın izlediği ırkçı ve yayılımcı Nazi politikası sonucunda Avrupa’da yeni bir savaş (1939-1945) daha çıktı. 1945’te sona eren II. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa, ABD ve SSCB gibi iki güçlü devlet arasında kaldı. II. Dünya Savaşı’ndan da yenik çıkan Almanya, iki ayrı Alman devletine bölündü.” (Kızıler, 2006: 93-94).

All About History dergisinin *Yükselişinden Çöküşüne Nazi Almanya'sı* (2023/1) sayısında, Nazi Almanya'sının ideolojik-siyasal, toplumsal koşulları şöyle aydınlatılmıştır:

“Almanya I. Dünya Savaşı'ndaki yenilginin sosyal ve ekonomik etkileriyle boğuşurken demokratik Weimar Hükümeti mali açıdan istikrarlı, yaratıcı ve hoşgörülü bir ulus yaratmaya çalıştı. Ne yazık ki çabaları boşa çıkacaktı. Zekice siyaset oyunları ile Hitler, rakiplerini birbirine düşürdü ve gücü ele geçirdi. Hitler ve Naziler aldatma, korku ve rüşvetle zirveye çıktılar ve yerlerini sağlamlaştırdılar.” (Şumlu, 2023: 6).

Nazi Almanya'sında “Propaganda” başlığı altında, Hitler rejiminin “Alman ulusunu tekrar ‘muktedir’ kılma arayışındaki demagogların isyan, ırkçılık ve baskıyı nasıl kullandıklarına”, daha doğrusu kitleleri harekete geçirmede son derece etkili olan propaganda taktiklerine değinilerek, bu taktiklerin önemi şöyle vurgulanıyor:

“Hitler, propagandanın değerli bir araç olduğunu, ancak insanları başarıyla etkileyebilmesi için ısrarlı ve tutarlı bir şekilde uygulanması gerektiğini fark etmişti. Dokuz yıl sonra Almanya şansölyesi olduğunda da hapisanede yazdığı ilkelere bağlı kaldı: Propaganda, Nazi rejiminin yapı taşlarından biri haline geldi.” (Şumlu, 2023: 48).

Almanya'nın hem dününü hem de bugününü özet bir bakış açısıyla bir çalışmasında ele alan Erich Zettl, İkinci Dünya Savaşı'na giden yolun başlangıcına dair şöyle bir vurgu yapıyor:

“27 Şubat 1933'te Berlin'deki Reichstag binası kundaklanarak tahrip edildi. Şüphe komünistlerin üzerindeydi. Bu durum Hitler'e, komünistleri devlet düşmanı olarak suçlamak için iyi bir fırsat verdi. Onun baskısı altında Reichstag, halkın ve devletin dertlerine çare olacak bir yasayı kabul etti. Bu ‘Etkinleştirme Yasası’ tüm demokratik özgürlükleri ortadan kaldırıyor ve mutlak gücü ‘Führer’in eline veriyordu. Diktatörlüğe giden yol açıktı. (Zettl, 1978: 59).

Eserlerin arka planındaki tarihsel, toplumsal ve siyasal gerçekliklere dair bu kısa bilgilendirmeden sonra artık tüm bu gerçekliklerin izlerini ve yankılarını kurmaca dünyada içerdiğini saptadığımız eserlerin analizine geçebiliriz.

3.2. Seçilmiş Eserlerin Direniş Olgusu Ekseninde Analizi

Her iki metinde de tarihsel gerçekliklere dayanan bir arka plan çerçevesinde direniş olgusu anlatılmaktadır.

Eserlerin yönlendirici olayı konumundaki direniş olgusu; olay örgüsü ve bu olayların ana ve yan aktörleri konumundaki karakterler aracılığıyla ele alınmaktadır. Bu karakterler gerek öz varlıklarıyla gerek düşünce yapıları ve dünya görüşleriyle gerekse de birtakım edim ve eylemleriyle direniş olgusunu yansıtmaktadır.

3.2.1. Bruno Apitz'in *Nackt unter Wölfen* Adlı Eseri

Bruno Apitz'in eserinde, savaş esirlerinin işkence ve zulme karşı direniş hareketi anlatılmaktadır. Romanda anlatılan zaman kesiti, 2. Dünya Savaşı'nın son yılı olan 1945 yılının bahar aylarıdır.

Tarihsel bir realiteye karşılık gelen olayın geçtiği yer de tarihsel, hatta 'belgesel roman' (Dokumentar Roman) türüne uygun olarak gerçek dünyada büyük katliamlara ev sahipliği eden Buchenwald toplama kampıdır. Buchenwald toplama kampı; Nazi Almanyası'nda 1937-1945 yılları arasında Yahudiler ve Sinti ve Romanlar üzerinde türlü işkenceler uygulanarak gerçekleştirilen katliamların ve soykırımın kampıdır. Savaşın sonunda, Goethe ve Schiller'in de yaşadığı bir kültür kenti olan Weimar yakınlarında bulunan "Buchenwald'in Alman İmparatorluğu'ndaki en büyük toplama kampı" olduğu belirlenmiştir: Bu kampta 56.000'den fazla insan "işkenceden, tıbbi deneylerden" ya da aşırı zayıflıktan ve hastalıktan dolayı hayatını kaybetmiştir. Burada insanların yakılması için inşa edilmiş krematoryumlarla birlikte, özel olarak inşa edilmiş, "8.000'den fazla Sovyet savaş esirinin kurşuna dizil(diği)" bir öldürme alanı da bulunmaktadır. Romanın kurmaca dünyasında izleri görüldüğü gibi, tarihin gerçek sayfalarında bu kampta, benzer bir direniş hareketi gerçekleşmiştir: "Direnişçiler kampta bir yeraltı örgütü kurarak SS'lerin saldırısını ellerinden geldiğince engellemeye çalışmıştır." Ancak binlerce savaş esirinin mezarı olan Buchenwald, tam bir cehenneme dönüşmüştür. (www.db-thueringen.de, 2023. Erişim Tarihi: 25/05/2023).

Apitz, hem tarihsel-belgesel hem de otobiyografik özellikler taşıyan bu ünlü romanında, savaş esirlerinin kendi yaşamlarını tehlikeye atarak Yahudi bir çocuğu gizlemeye çalışmalarını anlatmaktadır. Bu çocuk; savaş esirlerinin, tutuklu ve hükümlülerin işkence,

zulüm, baskı ve haksızlık karşısında verdiği yaşam mücadelesinin simgesi haline gelir. Bu mücadele aynı zamanda mahkûmlar tarafından planlanan bir direnişin de temelini oluşturur.

Eserde yer alan karakterler ve işlevleri şöyle özetlenebilir: Höfel, Kropinski, Pippig, Bochow ve Polonyalı çocuk, romanda direniş olgusu açısından önem taşıyan karakterlerdir.

Küçük bir Yahudi çocuğu saklamak ve himaye etmekle görevli olan başkahramanlar, çocuğun Buchenwald toplama kampında hayata tutunabilmesi için özveri ve yüreklilik gösterirler. Erdemli davranışları, insanlık değerlerine bağlı olmalarından gelmektedir. Böylelikle direnişin en önemli figürlerinin başında gelirler.

Höfel: Direnişin örgütlenmesinde etkin bir role sahip olan ve Bochow'un önerisiyle direniş grupları için askerî eğitmen olarak görevlendirilen Andre Höfel, kararlarının arkasında duran, akli başında ve yürekli bir karakterdir:

“Bochow'u bilirdi, daima katı ve uzlaşmazdı. Biraz daha yürüdüler, Höfel'in içinde sıcak bir şeyler kabardı. Hiç farkında olmadan, dudaklarından şu sözler döküldü:

- Memlekette benim de bir oğlum var, on yaşında. Sana hiç göstermedim onu.
- Duygusal saçmalar. Hiçbir şeye karışmaman için kesin emir var. Unuttun mu bunu?

Höfel kendini savundu:

- Çocuk, ellerine bir geçerse ne olacağı belli. Kapıya da bırakamam. Burada, bavulda bulduk.” (s. 40).

Pippig: Buchenwald'de eski bir tutsaktır. Deneyimleri ve bilgeliği ona direnişe önderlik etme fırsatı vermiştir. Andre Höfel gibi örgütlenmede etkin bir rol oynayan Pippig, direnişin tasarısını oluşturmuş ve direnişi yönetmiştir.

Çocuğa karşı içten tavırlarıyla dikkati çeken Pippig, cesur olduğu kadar duygusal ve merhametlidir:

“Pippig çocuğu sevgiyle okşadı.

- Küçücük bir kedi, misafir gelmiş bize.” (s.29)

Herbert Bochow: Üstlendiği görev bir bakıma casusluk olan Bochow, Nazi gardiyanlarının yanında yazıcı olarak çalışan bir mahkûm olarak karşımıza çıkar.

Görevi itibariyle içeriden bilgi edinir ve böylece direnişi yönlendiren karakterlerden biri haline gelir. Ruhsal gelgitleri, ona karmaşık bir kimlik kazandırmıştır, öyle ki, kendisi dahi duygularını netleştirememektedir:

“Bochow, Höfel’in ardından baktı. Adımları bezgindi. Bochow, içinde bir eziklik, bir üzüntü duydu. Çocuğa mı, Höfel’e mi, yoksa o anda yazgısının belirlendiğinden habersiz, yabancı Polonyalıya mı acıdığını kendisi de kestiremedi.” (s. 42).

Kropinski: Toplama kampında tercümanlık görevini üstlenen Kropinski, Pippig ve Höfel ile önce çocuğu korumak ve saklamak niyetindedir. Kropinski’nin de şefkati hemen göze çarpar niteliktedir:

“Kropinski, kollarında hareketsiz duran yumağı bavula koydu. Eski ceketlerle yatak yaparken elleri titriyordu. Çocuğu yavaşça yatırdı, üzerini örttü, küçük ellerini dikkatle yüzünden çekti. Bunları yaparken, gözleri hâlâ sıkı sıkıya kapalı çocuğun az da olsa direndiğini fark etti. [...] ‘Şimdi ye, uyu ve korkma!’ diye fısıldadı Kropinski. ‘Pippig amca ile sana bakacağız. Ben de seni Polonya’ya götüreceğim’ (s. 32).

Eserin karakterlerini ve olay örgüsünü biçimlendirirken, genel olarak sade ve duru bir dil kullanan yazarın tutumu, olayın, durumların ve karakterlerin ruh ve zihin dünyasının okuyucu tarafından anlaşılabilmesinde kolaylık sağlamaktadır.

Metnin birinci bölümünden önce “Bu kitapla Buchenwald toplama kampında yürüdüğümüz büyük fedakarlıklarla dolu yolda geride bırakmak zorunda kaldığımız her ulustan silah arkadaşlarımı selamlıyorum” diye belirten yazar, ardında tarihsel bir belge (doküman) niteliğinde olabilecek bir günce tutmuş olur böylece.

Bu metninde yazar, gözlemci bakış açısı stratejisini benimsemiş ve olayları daha çok, olduğu gibi nakletmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, metinde yer yer tanrısal (oktoryal) bakış açısının izlerini görebileceğimiz yorum ve duygu gösterimi ifadelerine de rastlamaktayız.

Bruno Apitz, *Kurtlar Arasında Çıplak* (Alm. Nackt unter Wölfen) adlı metninde direniş olgusunu farklı biçimlerde ele almaktadır. Roman gerçek olaylara dayanır ve İkinci

Dünya Savaşı sırasında Buchenwald toplama kampındaki hükümlülerin öyküsünü nakleder. Apitz, kamptaki organize direnişe ve mahkumların Nasyonal Sosyalist rejime karşı ayaklanma çabalarını metnin merkezine oturtmuştur.

Direnişin örgütlenmesi: Apitz, Buchenwald kampındaki hükümlülerin insanlık dışı koşullara ve SS'lerin sürekli tehdidine karşın nasıl örgütlenmeye ve direnmeye çalıştıklarını anlatır. Hükümlüler, bilgi alışverişinde bulunmak, yasadışı etkinlikler planlamak ve birlikte hayatta kalmak için gizli gruplanma ve görevlerde yer alırlar.

O dönemde oluşturulan Uluslararası Kamp Komitesi de bu örgütlenmede önemli bir paya sahiptir. Uluslararası Kamp Komitesi'nin amacı ve yapısı metinde şöyle belirtiliyor:

“Zamanla, Uluslararası Kamp Komitesi direnişin merkezi olmuştu. Kendi ülkelerini Komite'de temsil etmek üzere, eski parti üyeleri bir araya gelmişlerdi. Amaçları, sürü halinde bir araya toplanan binlerce insan arasında bir birlik kurmak, çeşitli uluslar arasında anlayış yaratmak ve aralarından en uygunlarının yardımıyla, tutukluların pek çoğunun davranış ve düşünce bakımından farklı olmasından dolayı başlangıçtan beri sağlanamayan bir dayanışma duygusuna ulaşmaktı.” (s. 35).

Apitz, iş birliği ve örgütlenmeyi metninde şu şekilde dile getiriyor:

“[...] UKK aracılığıyla bir araya gelen yoldaşlar, alışmakta zorlanan yabancı tutukluların, bu faşist Alman kampındaki Alman tutuklulara güvensizliğini dağıtmakta büyük güçlük çekiyorlardı. Ne de olsa herkes birbirine benziyordu ve çizgili tutuklu paçavraları içinde samimi bir kalbin atıp atmadığı dışarıdan anlaşılıyordu. Dolayısıyla, UKK üyelerinin, bu binlerce insan arasında birlik düşüncesini uyandırmak ve güvenlerini kazanmak için devamlı, gizli ve bu nedenle de tehlikeli çalışmalar yapması gerekiyordu.

Her bölükte, üyeler, güvenilir insanlar bulmuşlar ve yavaş yavaş, Komite, böyle gizli bir bağın varlığından kimse kuşkulananmadan, tutuklular arasında kurulup yerleşmişti. Komite üyelerinden hiçbirisi, dikkat çekici bir yerde bulunmuyor, ayak altında dolaşmıyordu. Bogorski duş komandosunda; Kodiczek ile Pribula, usta olarak optik barakalarında; Van Dalen hastabakıcı olarak revirde; oburların pek rağbet ettiği Riomand, Fransız bir aşçı olarak SS gazinosunda; Bochow da yazıcı olarak 38. Bölükte çalışıyordu.” (s.36)

Yine örgütlü bir direniş hareketinin sistemine ve işleyişine ilişkin olarak metinde geçen şu satırlara da vurgu yapmak gereklidir:

“[...] Sovyet savaş tutsakları, el bombalarını Weimar silah fabrikalarının tezgâhlarında yapıp kampa gizlice sokuyorlardı. Tutuklu revirinde ve kampın patoloji bölümünde çalışan uzmanlar da aşındıkları kimyasal maddelerden, el bombaları için patlayıcı yapabiliyorlardı.” (s. 38).

Örgütlenmenin sistemine dair metnin birkaç önemli karakterini de içeren şu bölüm, organizasyonu şematize etmek adına önemli bir örnek olarak görünmektedir:

“Kramer de, bazı şeyleri bilen ve susan çevreye dahildi. Ondan önceki, Kluttig tarafından seçilen ve kendi çıkarları uğruna görevini kısa süre sonra değiştiren bir sabıkalıydı. Kramer’in ‘kamp kıdemlisi’ olarak atanması, Kluttig ile Schwal arasındaki zıtlışmanın bir göstergesiydi. Kluttig, kamptaki işler için suç unsurlarını kullanmayı sever, onları birer ispiyoncuya ve dedikoducuya dönüştürdü. Eski bir hapisane denetçisi olan ve deneyimlerinden yola çıkan Schwal ise siyasilerin zekâsından ve doğruculuğundan yararlanmayı tercih ederdi. Kramer’i yeni kamp kıdemlisi olarak atayan oydu ve zamanla doğru bir tercih yaptığı anlaşılmıştı, zira Kramer kamp kıdemlisi olduğundan beri kamptaki karışıklıklar ve pislikler kesilmişti. Schwal ‘kendi’ kamp kıdemlisine güvenebileceğini biliyordu. Kramer daima olayların merkezindeydi. Kampta yaşanan her şey onun kişiliğinde merkezleniyordu. Emirleri, Schwal’den, kamp komutanından ve rapor komutanından alırdı. Kamp yönetimi ile kampın kendisi arasındaki doğrudan teması bizzat o sağlıyordu. Emirlerin mutlaka yerine getirilmesi gerekiyordu, ama daima tutukluların yaşamlarının ve güvenliklerinin tehlikeye düşmemesine dikkat ederdi. Bu, çoğu zaman zekâyı ve kurnazca manevraları gerektirirdi. Hamburglu, geniş omuzlu, iriyarı bakırcı ustası Kramer soğukkanlı bir insandı. Kolay kolay sarsılmazdı. Bu güç yerdeki görevlerini devrimci yoldaşlarla gizli iş birliği halinde yürütüyordu. Kamptaki gizli örgüt, onunla ilişkilerini, Herbert Bochow ile sağlıyordu. Kramer, hiç söylenmediği halde, ondan gelen sözlerin örgütten geldiğini biliyordu.” (s.44)

Baltalama ve gizlilik: Hükümlüler, Nazilerin güç ve denetimini zaafa uğratmak için onlara karşı çeşitli sabotajlar gerçekleştirir. Düşmanı zayıflatmak için kampın üretkenliğini ve verimliliğini baltalarlar ve yakalanmaktan ve cezalandırılmaktan kaçmak için eylemlerini gizli tutarlar. Burada gizlilik tutuklular ve esirlerin en önemli düsturlarından biridir. Yine metindeki bir bölümün bu ilkeyi şu şekilde vurguladığını görmekteyiz:

“[...] Siyasi tutuklular arasında gizlilik yasağı egemendi ve kayıtsız şartsız bir güven, hepsini bir arada tutuyordu. Gereksiz meraklılığa, teccüssüce yer yoktu. Kampta olup biten her şeyin üzerinde bir sessizlik perdesi vardı. Sıkı bir disiplin ile her türlü kuşkudan uzak bir bağın varlığının, hepsi de farkındaydı. Kişinin kendisini ilgilendirmeyen konularda soru sorulmazdı. Önemli bir işin, ancak sessizlik içinde yapılacağı bilinci, aralarında yerleşmişti. Böylece hem birbirlerini korumuş oluyorlardı hem de gizli işler açığa çıkmıyordu.” (s.42)

Örgütlenmenin işleyişinin gizlilik içerisinde yürütülmesi gerekliliği karakterler arasındaki diyaloglarda da dikkat çekici bir biçimde belirtilmektedir:

“Bir yıl önce, akşam yoklamasından sonra, Höfel ile Bochow, konuştuklarını duyan olmasın diye kampın ıssız bir yerinde, bir aşağı bir yukarı dolaşırken gene böyle yağmurlu bir akşamdı. [...] Sonunda, ayrılırlarken, ‘Göze çarpmamaya dikkat et!’ dedi.” (s. 37).

Metinde, direnişin önemli isimlerinin de yine direniş örgütünden bazı bilgileri sakladığı görülmektedir. Bu da bir bakıma gizliliğin çok sıkı tutulduğunun ve direnişte anahtar rollerden biri olduğunun göstergesidir:

“Ne Pippig ne de başkası, Berlin’deki bir garnizonun bu eski başçavuşunun ve Parti üyesinin (Höfel), kamptaki uluslararası direniş grubunun askerî hocalarından birisi olduğunu biliyordu! Kimse bilmiyordu!” (s.35)

Ayrıca metinde bilgileri saklamaya yönelik ve gizliliğe hizmet edecek şekilde sabote ögeleri de görebilmekteyiz:

“Gizli örgüt mü? Kramer gözlerini kırpmadan baktı. Bir şeyler mi öğrenmişlerdi? Aklına hemen Kluttig’in ağız aradığı geldi, Anlaşılan örgütleyici olarak beni tahmin ediyorlar, diye düşündü. Vay şaşığı gözlüleri vay! Geniş omuzları ile ardındaki Bochow’u gizliyormuş gibi hissetti. Sakin bir sesle karşılık verdi:

- Fakat siz, Sayın Hauptsturmführer, örgütü başlatan sizsiniz.

Şapşallaşan Kluttig uzun bir ‘Nee?’ çekti. Reineboth bir adım yaklaştı.

- Ne dediniz siz?

Kramer, bu cüretli çıkışının yararını kavradı ve üsteledi:

- Bunun gizli bir yanı yok ki. Kamp, yıllardır tutukluların kendi yönetimleri altında ve biz kamp yönetiminin emirleri harfi harfine yerine getiriyoruz.” (s. 58).

Metnin karakterleri, görevleri itibariyle kamp yönetiminin emirlerini yerine getirmek zorunda olsalar da hem bilgileri sabote edip yönetimi yanlış yönlendirmeleri hem de kendilerini gizli tutmaktaki ustalıkları sayesinde direnişte önemli rol oynamaktadırlar:

“[...] ve Schüpp de kendini nasıl vazgeçilmez kılacağını iyi bilirdi. Güven verici görünüşü ile saf konuşmasının etkisini biliyor, bundan yararlanıyordu. Karşısında hazır ol vaziyetinde durduğu Reineboth, hırlayarak ne istediğini sorunca, safça yanıtladı: - Hatları gene gözden geçirmem gerekiyor, Sayın Rapor Komutanı, kamptaki birkaç hoparlör iyi çalışmıyor. [...] – Baş üstüne, Sayın Rapor Komutanı! Sadık yüzünden belli olmasa da arkasını döndüğünde şöyle düşündü: Ahmak herif, seni nasıl kandırdığımı bir bilsen...” (s. 76-77).

Dayanışma ve uyum: Apitz'in ön plana çıkardığı direnişin en önemli yönlerinden biri de mahkumlar arasındaki dayanışma ve uyumdur. Mahkumlar, birbirlerini destekler ve yüreklendirirler, kaynakları paylaşırlar ve bir direniş komünü oluştururlar. Farklı ulusal, kültürel, siyasi ve dini gruplar arasındaki uyum, direnişin başarısı için en önemli koşul olarak sunulur. Direnişin bu olmazsa olmaz parçalarından biri yine metinde şu satırlarda karşımıza çıkmaktadır:

“Zidkowski, başıyla dostça selamladı onu. Bir insan yüreğinden gelen bu gösterişsiz selam, çökertilmesi olanaksız bir köprü kemeri gibi uzandı.” (s.232)

Örgütlü bir topluluğun birlikte ve uyumlu bir biçimde hareket etmeleri ve direniş örgütünün yönergelerine beraberce bağlı kalmaları aralarındaki dayanışma bilincini hep ayakta tutmuş ve direnişi sağlamlaştırmıştır:

“Tabancaların arasındaki boş yeri, cüruflla doldurdular. Tahtayı yerleştirmeden, duvarla arasındaki tahtaları birer birer saydı Brendel, silahlar on birincinin altındaydı. Gürültü etmeden tahtayı iyice yerleştirdiler. Pippig, şapkasını, çekiç sesi olmasın diye çivilerin üzerine koyuyordu. Halıyı yaymadan önce tozu toprağı temizlediler. Hep beraber, masayı eski yerine getirdiler. Pippig, halının desenlerinden, yerini iyice bellemişti. Hafif aydınlıkta her şeyin yerli yerinde olup olmadığına baktı. Şimdi de, Pippig, bu sırrın saklanması derdine düşmüştü. “Aman çocuklar, ağzınızı sıkı tutun!” diye yalvarıyordu. Kamp devriyesinin gerçekte ne olduğunu bir söyleyebilirdi... Ama sadece omuzunu okşadılar:

- Üzme tatlı canını, bücür, biz neyin ne olduğunu biliriz!” (s. 221).

Örgütün mensupları, birlikteliklerini sağlayacak tüm parçaları eksiksiz bir şekilde haiz olmak suretiyle örgütün sinerjisine hizmet etmektedirler:

“Çağrı bütün bölükler ile iş yerlerinde duyulmuştu. Optik barakalarında, Kodiczek ile Pribula, bir an başlarını işlerinden kaldırdılar. Gazinodaki Fransız aşçı Henry Riomand da çağrıyı dikkatle dinledi. Üç, dört ve beş, anahtar numaralardı ve Kamp Komitesi’ndeki arkadaşlara tek tek şifrelerdi. Çağrı, onlara, gece saat sekizde herr zamanki yerde toplanılacağını bildirmişti. Riomand, ocağın önünde bir şeyler karıştırıyordu. Pribula ile Kodiczek birbirlerine anlamlı baktılar; özel bir durum olmalıydı.” (s. 77).

Bu dayanışma ve uyum ilkesi, bazı durumlarda strateji ve yöntemlerin belirlenmesi konusunda da yol gösterici olmaktadır:

“[...] ‘O on altı yoldaş da zeki, çok zeki olmalı. Anlıyor musunuz?’ Yarım yamalak Almanca ile yoldaşlarına sıhhiye birliğinin bir tuzak olup olmamasının hiç önemli olmadığını anlattı. Asıl önemli olan, bu yolla kamp çevresinde gözlem yapmak fırsatının doğmasıydı. Birlik, her yere gidebilecekti: SS barakalarına, SS garajlarına, takviye bölüklerine...” (s. 80).

Tehlikeli durumlar ve özveri: Nasyonal Sosyalist rejime karşı direniş büyük riskler ve kişisel özverilerle ilişkilendirilmiştir. Apitz, direnişe katılan mahkumların işkence, ceza ve idam tehlikeleriyle karşı karşıya olduğunu gösterir. Yine de mahkumlar, haksızlık ve zulümle mücadele için hayatlarını tehlikeye atmaktan kaçınmamışlardır.

Metinde rastladığımız bu öge de direnişin varlığını imleyen dikkat çekici örneklerle verilmiştir:

“Kramer, sözlerini, “Bir şeyler seziyorlar, bu belli, ama kesin bir şey de bilmiyorlar. Elebaşı diye benden kuşkulandıkları sürece siz güvendesiniz,” diye bitirdi. ...

- Aldırma, bendeki bu omuzlarla hepinize siper olurum ben.” (s. 66).

Bir esir ve tutuklu kampında özellikle kamp yönetimine karşı oluşturulan gizli bir direniş örgütü açısından tehlikeli durumların baş göstermesi kaçınılmazdır. Büyük bir soğukkanlılık ve özveri gerektiren bu durumların anlatıldığı kesitlerde, anlatımı canlandırmak ve heyecan katmak amacıyla metnin içine diyaloglar yerleştirilmiştir:

“İlişkinin, kendisi ile sıhhiye birliği arasındaki yoldaşlardan birisi arasında olmasını önerdi. Bochow da hâlâ kuşkuluydu:

- Ya birisi seni ele verirse?

Bogorski gülümsedi:

- O zaman grup ölmez, yalnız ben ölürüm.” (s.81)

İnsanın kendi canını tehlikeye atabilmesi, bir fedakârlık göstergesidir. Karakterler, karşılaşılan ya da karşılaşılabilecek tehlikeli durumlara bu özverileri sayesinde göğüs germiştir. Bu da direnişin başarısında önemli bir yerde durur:

“Bochow, sert bir azarlamayla Kramer’in öfkesini kesti, sonra Kramer acıyla üsteledi:

- Çocuk için başka bir şey yapamaz mıyız? Ben saklarım! Buna ne dersin? Ha? İnan bana, benim yanımda tam bir güvenlik içinde olur.”

- [...] Kaldırıp pişik ölüsü gibi gömemezsin ki! Çocuğa birisinin bakması gerek. Yakalanınca da soluğu hücrede alır ve ... seni de ele verir...

- Dayaktan ölürüm, gene de! ...” (s. 68-69).

Bruno Apitz, Buchenwald kampındaki direnişi her ayrıntısıyla betimleyerek okuyuculara yüreklilik, kararlılık, azim, sebat ve insan gücüne ilişkin örnek teşkil edecek nitelikte çarpıcı bir direniş anlatısı sunmuştur. Romanın bu başarısı, onun sinema sanatına da aktarılmasının nedenidir. İlk kez 1963’te, en son 2015’te sinemaya aktarılan eserin üç sinema filmi versiyonu bulunmaktadır.

Kurtlar Arasında Çıplak’ın, gerçek olaylara dayanmasına karşın tarihî bir roman olduğunu da dikkate alırsak, yazarın olay örgüsüne biçim vermek ve direniş olgusunu ön plana çıkarmak için birtakım sanatsal ve yazınsal özgürlüklerden yararlanmış olabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

3.2.2. Kemal Tahir’in *Yorgun Savaşçı* Adlı Eseri

İnceleme konusu diğeri gibi bu metin de gözlemci bakış açısıyla kaleme alınmıştır.

Romanın karakterlerine baktığımızda; Cemil ve Neriman, ana karakterler olarak romanın ön planında yer alır.

Patriyot Ömer, Arap Maksut, Doktor Münir Bey, Yarbay Kasap Osman Bey, Bekir Sami Bey de romanda direniş olgusu açısından önem taşıyan yan karakterler olarak karşımıza çıkar.

Romanda yer alan karakterler ve işlevleri şöyle özetlenebilir:

Cemil: Romanın başkahramanıdır. Kurtuluş mücadelesinde bir ülkü benimsemişçesine tavır takınır ve savaşta etkin bir şekilde yer alır. Cemil işgallere karşı direnen birçok insanın adeta bir simgesi konumundadır:

“Kendisini İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne Patriyot Ömer sokmuştu. Yıl 1906... [...] Tanıdık bir sesin – Eyüp Sabri’nin sesi – ‘Cemiyete girmek için iyice düşündünüz mü? Hâlâ kararlı mısınız?’ sorusuna, ‘Evet’ demiş; ‘Yasaları tutmayan idam olur’ sözüne, ‘Peki’ diye karşılık vermişti. Yemin etti. Böylece ölüme söz vermiş, karşılığında 9-2 numarayı almış oldu.” (s. 8).

Başkahraman Cemil’in direnişi gerçekten içselleştirebilecek asker bir yapıda olması, Selahattin’in Cemil’e şu hitabında gizlidir:

“ - Sen subay doğmuşlardansın. Arada bir üstleri küçümsemen, astlarla içli dışlı olman, sende sahici savaş subaylığının belirtisidir.” (s. 225).

Romanın diğer baş kahramanı ise, Neriman adında bir kadındır.

Neriman; Cemil’in teyzesinin kızı olan, aynı zamanda Cemil’in de bir süre sonra eşi olacak kişidir. Cemil’e karşı beslediği duygular, onu Cemil’e sıkı sıkıya bağlamıştır. Cemil’in dikkatini sadece güzelliğiyle değil, aklı yetileri ve insancıl tavırlarıyla da çekmiştir:

“Neriman biraz direndi, sonra gözlerini kapayarak kendisini bıraktı, öpüş uzayıp soluğu kesilince inleyerek ağzını kurtardı.

- Delirdiniz mi Cemil abi?
- Abi demeyecektin ya!” (s. 2)

Diğer önemli karakterlerden biri de Patriyot Ömer’dir. Zayıf ve çelimsiz yapısına karşın pusu atma ve cinayette ustalaşmış bir karakterdir. Bu vasıflarıyla da direnişte önemli bir rol oynamaktadır:

“ – Tamam! Bir o eksikti.

Cigara yaktı.

- Hayır, tehlike yok Patriyot için daha...

[...] – Uсталık araçla olur Cehennem...

Yamandı Patriyot'un planı... Milim aksamadı." (s. 39).

O dönemde Hasan Paşa Karakolu'nda İnzibat Subayı vazifesinde olan Yüzbaşı Arap Maksut da metindeki önemli karakterlerden biridir. Gerekli önlemleri elden bırakmaması, ihtiyatlı bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir aynı zamanda kararlarını yüreklilikle alır. Cemil'e olan güveni dolayısıyla onu çetin işlerde yüreklendirir:

"- Maksut Bey yolladı beni... Rica ediyor...

- Geç, geç hadi...

Cemil terlikleri gösterip kapıyı örttü.

[...] – Maksut Bey selam söyledi. Mümkünse uğrayacaksınız bugün karakola... Daha doğrusu uğrayacaksınız mutlaka... 'Sivil giyinsin mümkünse ...' dedi. Oda kapısına bakarak sesini alçalttı.

- Tabancanızı da alacaksınız yanınıza..." (s. 21).

Farmason takma adıyla anılan Doktor Münir Bey, çok kitap okuyan, entelektüel ve zeki bir karakterdir. İttihat ve Terakki'den ayrılmış olsa da yardımlarını direniş sürecinde esirgemez:

"- Amma da kitap bolluğu ha... Bunların hepsini okuyabilir mi adam, yüz yıl yaşasa?

Duvarları tavana kadar örten kitap raflarına küçümseyerek bakıyordu. Dışarda ses kesilince fısıldadı:

- Herifin ne mal olduğu bu kitaplardan belli... Şuna bak... Tuuu... Oldum olası, kitaba düşkün heriflere güvenmem. Neden mi? Okumaya dalar, kendi adını unuttur! Böyleleri işe yaramaz vesselam..." (s. 58-59).

O dönemde Yaya Alay Komutanı olan Yarıbay Kasap Osman Bey de metinde ön plandaki karakterlerdendir. Sürekli olarak birilerini "asmak" ya da "asmamak" minvalindeki cümleleri, kendisine ürkütücü bir görünüş vermektedir:

" – [...] Boş bulunur da Kasap Osman'ın kapısını açarsak, herif kolordu komutanını asmaya kalkar."

[...] Yarıbay Kasap Osman bir nara vurmuş, koşarak gelip karşısında titremeye başlayan kahveciye, 'Nargile! İzmir işi olmadı mı sallandırırım!' diye bağırmişti (s. 433-453).

Direnışte Cemil ile birlikte en büyük paya sahip olan karakterlerden biri de Bekir Sami Bey'dir. Özverili, kadirşinas, mert ve gözüpek kişilik özellikleriyle karşımıza çıkan Bekir Sami Bey, görevlerini layıkıyla ve ordu ve halkı memnun edecek şekilde ifa etmektedir. Ayrıca, Kafkas ve Irak cephelerinde de bizzat asker olarak bulunmuştur:

“Miralay Bekir Sami Bey önce şaşırılmış, sonra gülümsemiş, daha sonra suratını belli belirsiz asmıştı. Babacandı ama, sırasında çok sert, çok sinirliydi. Nerde, hangi şartlar içinde bulunulursa bulunulsun, talimnamenin kılı kılına uygulanmasını isterdi.” (s. 221).

Bekir Sami Bey'in direniş ve ulusal mücadeleye katılım için propaganda ve bildiri yoluyla halkı bilinçlendirmeye çalıştığını da görüyoruz:

“Bekir Sami Bey'in astırmak istediğı bildiri, bugün Haydarçavuş Camisi'nde öğle namazından sonra Bandırmalılara söyledikleriydi. Cemil hemen yazmaya girişti:

Bandırmalılar,

Dinimizde gâvurla vuruşmak Tanrı buyruğudur. Peygamber Efendimiz, mübarek bellerine mübarek kılıçlarını kuşanıp savaşa girdiler. Bedir'de mübarek dişleri düştü. [...] Askerime, silahıma son derece güvenim var. Ama ordu tek başına dövüşemez. Millet tutmayınca ordu ne yapsın? Hep kalkacaksınız. [...] Aldığım telgraflarda, yerli düşmanların çeteler kurdukları, köyleri basıp kadınlarımıza saldırdıkları, saç bitmemiş yavruları süngüledikleri bildiriliyor. Biz karşımızdaki Yunan ordusuyla mı boğuşacağız, gerimizdeki köyleri mi savunacağız. Bu iş sizlere düşer arkadaşlar... Sevgili Bandırma'mızın düşman ayağı altında kalmasını istemiyorsak, düşmanı uzaklarda karşılamalıyız. Herkes birbirini güçlendirsin. Kimse kimseye umut kırıcı laf etmesin! [...]” (s. 230-231).

Romana dil ve üslup özellikleri açısından bakıldığında, metindeki diyalogların sıklığı dikkati çekmektedir. Yazarın anlatımında diyaloglara ağırlık vermesi hem romana canlılık ve hız kazandırmakta hem de karakterlerin düşünce ve duygularını, özellikle duygu değişimlerini, bakış açılarını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Anlatısını canlı diyaloglarla örüp yalın bir dil kullanarak oluşturan yazar, metindeki karakterleri bolca konuşturmuş ve bu sayede okuyucunun belirli bir alımlama ritmi yakalamasını sağlamıştır.

Metin üç ana bölümden oluşur:

a- Von Kros Paşa'nın Dürbünü:

Bu bölümde “Cehennem Topçu” takma adıyla anılan ve metnin başkahramanı olan Cemil, alman subayı Von Kros Paşa'nın armağan ettiği özel bir dürbün aracılığıyla, arkadaşı Çerkez Reşit Bey'in Kuvayi Milliye karşıtlarınca öldürülmesini gözlemleyebildiği anlatılır.

O dönemde Osmanlı ordusu için bir sığınma evi de vardır. Burayı ziyarete giden Cemil, Marmara'nın doğusunda çarpışırken yaralanmış Osmanlı askerlerini görür. Bu askerler, Sarıkamış bölgesinde de savaşmışlardır ve orada yaşadıklarını Cemil'e de anlatırlar. Cemil, savaşa katılamamıştır. Bu nedenle üzgün olan Cemil, İsmail'e bakar ve İsmail'in bacağına olmadığını görür. İsmail de, dönemin tanınmış subaylarından olan Kazım'ı vuran kişinin Cemil olduğunu belirtir. Cemil'in Kazım'ı vurma nedeni casusluktur ve bunu saklamaktadır. Cemil'in bu ağır yükü yaşamı boyunca taşıyacak olması ve imparatorluğun bu zor dönemlerinde beliren trajik durumlar da bu bölümde vurgulanmaktadır.

b- Karanlığın Dibinde:

Cemil'in Bandırma ve İzmir'e bir gemi vasıtasıyla gelişi ve burada yaşananlar bu bölüme konu olmuştur. Cemil'in amacı Bekir Sami Bey'i bulmaktır. Emekli Askerler Derneği'nde çalışan Bekir Sami Bey muhaberatı sağlamayı planlayan kişidir. Bekir Sami Bey Balıkesir'e gider ve saldırı hazırlıklarını tetkik eder. Ardından Akhisar'a geçtiklerinde kasabanın Yunan bayraklarıyla donatılmış ve işgal edilmiş olduğunu görürler. Cemil ve Teğmen Faruk durumu tartışırken fikren ihtilama düşer. Teğmen Faruk Akhisar'daki ordunun başına geçmek ister ama Cemil buna karşıdır.

c- Dönemeç

Ethem Bey tarafından Bekir Sami Bey'e gönderilen mektubu Cemil ve Körağa alır. Civarda kimse yoktur. Akhisar'a gelen Cemil kasabanın kurtulduğunu görür. Ethem Bey, diğer komutanlar ve bütün atlı birlikler meydanda beklemektedir. Şevket Bey'in silahlı askerlerine bakan Cemil 'yorgun savaşçıları'n geçtiğini görmektedir. Bu kesitte aynı zamanda romanın adının da niçin bu şekilde konulduğu netlik kazanır.

Vatan toprağını korumak ve kurtarmak için canlarını siper eden askerlerin hepsine selam durur Cemil. Atlı birlikler ve piyadeler, vatan toprağını kurtarmış olmanın kıvancıyla gözden kaybolur.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanı, Türk Kurtuluş Savaşı (1919-1922) sırasında işgalci güçlere karşı direnişin çeşitli unsurlarına odaklanır. İşte romanda tasvir edilen en önemli direniş unsurlarından bazıları şunlardır:

Vatanseverlik ve milliyetçilik: Buradaki direnme eyleminin temelini, güçlü bir vatanseverlik ve milliyetçilik duygusu oluşturmaktadır. İnsanlar ülkeleri, özgürlükleri ve bağımsızlıkları için savaşımaya kararlıdır:

“- İmparatorluğu yeniden toplamayı düşünüyorsanız doğrudur bu söz... Anadolu'da yeni bir Türk devleti kurmakla yetinirsiniz...

- Anadolu'yu parçalamayacaklar da öyle mi?

- Parçalamaları bir tek şarta bağlı bence paşam!..

İngilizler, Bolşeviklerle batı arasına sokmak istedikleri tampon bölgeyi, Kafkasya'da kurabilirlerse, bunu Bolşeviklere geçici de olsa kabul ettirebilirlerse, belki Anadolu da parçalanır, bölüşülür! Yok Bolşevikler böyle bir durumu, geçici olarak bile kabullenmezlerse, Türkçesi, direnecek gücü bulurlarsa, o zaman Bolşeviklikle Batı dünyası arasında, tampon mıntıka Anadolu'ya kayar. Şartlar ne kadar ağır olursa olsun, biz bir Türk devleti çıkarabiliriz bu kıyametten... Bütün mesele, büyük şeflerinizin bu gerçeği kavrayabilip kavrayabilmemesinde” (s. 106).

Metinde ön plana çıkan vatanseverlik ve milliyetçilik öğeleri, metnin odağındaki direnişin temelini oluşturur. Metindeki şu cümleler direnişin altyapı unsurlarından birini göstermektedir:

“- Kendini bilmez birkaç yüreksizi hesaba katmazsanız, hepimiz vatani kurtarma için birliğiz! Bu durumda siz kaç kişi toplayabilirsiniz? Bence şimdilik önemli olan çoğunluk değildir. Bir ay sonranın beş yüz kişisinden bu gecenin yüz kişisi daha yararlı... Bilmem anlatabildim mi?” (s. 313)

Örgütlenme ve eşgüdüm: Direnişi sağlamlaştırmak amacıyla savaşçıların örgütlü ve eşgüdümlü bir şekilde hareket etmeleri gerekir. Metinde, farklı grupların ve direnişçilerin ülkeyi hür kılmak için çabalarını birleştirdikleri de görülmektedir.

“- Millet ilk sersemlikten daha kurtulamadı. Takım haline gelemiyor bir türlü... Konuşuyorlar, dertleşiyorlar. Herkes aklınca, bir çıkar yol arıyor. Biz galiba öteki semtlerden daha önce toparlanacağız. İyi kötü bir komita kurmak üzereyiz. Silahlı gruplar düzenlemeye çalışacağız! Küçük çapta askerlik öğretimine girişmeyi düşünüyoruz. Yüksek duvarlı bahçelerde, askerlik çağına yeni gelmişler eğitilebilir.” (s. 85).

Direnişi oluşturan en önemli parçalardan biri örgütlenme kapasitesi diğeri de koordinasyondur. Birliği oluşturanlar farklı tip, farklı karakter ve hatta farklı cinsiyette olabilir. Önemli olan ise, birlikteliğin bir koordinasyon doğrultusunda hayata geçirilmesidir. Metinde bu açıklamaya uygun bir örnek görüyoruz:

“Neriman durup peçesinin altından yüzüne baktı, titreyen bir sesle sordu:

- Sizi tanıdığımı saklayacak mıyım? Sizi... Ömer abimi?

- Yok canım! Benim hem yeğenimsin hem nişanlım! Ömer de Ömer abin... Asıl önemlisi evden çıkınca peçeni hiç açmayacaksın! ‘Rüzgâr savurdu’, ‘Unuttum’ olmaz! Peçen biraz aralandı mı...Oyun bozulur. Peçen sımsıkı kapalı olacak, bu bir... Bir de korkmayacaksın!” (s.74-75)

Silahlı düzensiz ordu savaşı: İşgalci güçlere karşı direniş genellikle gerilla taktiklerine ve bakışsız savaşa dayanır. Savaşçılar düşmanla çatışmak için yerel bilgilerini, şok edici saldırıları ve vur-kaç taktiklerini kullanırlar.

“- Biri, cezaevlerinden adam kaçırmakla, kaçırılanları gizlemekle, düşmana geçenleri tepelemekle uğraşacak... İkincisi Gizli Ordu...

- Anlamadım!

- İstanbul’da vuruşma olur, Müslümanları öldürmeye kalkarlar” diye düşünmüşler. Her mahallede silahlı milis birlikleri kurulacak... Demin İsmail Hakkı’nın söylediği...

- Silah?

- Sorduğu şeye bak!.. Biri duysa, “Salihli’ye altı araba silah getiren bu mu?” diye şaşar! Silah var, “Kötüsü gelirse çete savaşları yapılır” diye savaşın sonuna doğru, biz epeyce silah gizledik! Karakol derneğinin tüzüğünü, genel yönetmelik taslağını vereyim de oku!

- Hazır mı?

- Tam hazır değil... Bizim küçük efendi, Kara Kemal Bey tevkif edilmeseydi, çoktan tamamlanacaktı da basılmış bile olacaktı. Merkezin kimlerden kurulduğu, kaç kişi olduğu, nerede, ne zaman toplandığı, kimlerce, nasıl seçildiği hep gizli... Birisi nin gizliliği bozacağından kuşkulandı mı, tak... Yallah... Lamı cimi yok... Milisler ordu düzeniyle yönetilecek... Başkomutan, Genelkurmay... Bunlar da birbirini tanımayacak... Sırası gelip “Haydi!” emri verildi mi, herkes ödevinin başında işe girişecek!” (s. 89-90).

Fedakârlık ve yoksunluk: Direnişçiler hedeflerine ulaşmak için özveride bulunmaya ve güçlüklerle karşı karşıya gelmeye hazırdır. Metin, direnişçilerin karşılaştıkları bedensel ve duygusal zorlukları da betimlemektedir.

“Halil Paşa, Karakol Cemiyetinin kuruluş amacını kısaca anlatınca Doktor Münir keyifli bir ıslık öttüdü:

- Yamandır sizin Küçük Efendi... Yılgınlığa düşmeyen adam gördüm ama, Kara Kemal gibisine hiç rastlamadım! Ömürsün paşa emmi, vallaha ömürsün! Biraz önce bizim Cehennem’in Salihli’ye getirdiği 400 mavzer üzerinde konuşurken yüzüne baktım!

- Ne gördün?

- İmrenilecek bir şey... Direnme gücü gördüm paşa emmi! Hani bir sözü vardı ya Namık Kemal’in: ‘*Cihangirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten...*’” (s.104).

Topluluk dayanışması: Direniş güçlü bir topluluk dayanışmasıyla gerçekleşir. Savaşçılar birbirlerini destekler, kaynakları paylaşırlar ve hedeflerine ulaşmak için birlikte hareket ederler. Romanda buna örnek olarak şu kesiti alıntılatabiliriz:

“Cemil’in yüreği apansız mengenedeymiş gibi sıkıştı:

- Neriman yakalanırsa?..

- Haber yolladım. Yahya Hoca’ya gidecek birkaç gün, Enver’i alıp... Hadi suratıma bel bel bakacağınıza atlayın sandala da savuşun! Bana bak Patriyot, salıverme bunu, benden haber gelene kadar...” (s. 93)

Direnin olmazsa olmazı dayanışmadır. Dayanışma sadece belirli bir zamandaki anlık bir olaya karşı değil bir sürece yayılarak da tatbik edilebilir. Yine metinde derneklerin oluşturulması, milis kuvvetlerin de toparlanmaya başlaması buradaki dayanışma sürecinin de göstergesidir:

“- Ahbar da ‘Türk dayanmaya başladı mı kimseler sökemez. Şimdi siz yalvarın da, biz bırakalım Bulgar’ın... demiş...

- Memleketi ele geçirmekle ilintisi ne bunun?

- Var! Her yanda savunma dernekleri kuruluyor. M. M. Çok önemli arkadaş... Karakol da geliyor Allah’ın izniyle, arkadan... Biz toparlandık doktor bey... Bundan sonrası kolay ki çocuk oyuncağı...” (s. 138-139)

İşgalci güçlere karşı direnişin bu öğeleri, Kemal Tahir’in *Yorgun Savaşçı* metninde, bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin Türk tarihindeki önemini vurgulamak ve direnişçilerin yüreklilik ve kararlılığını ön plana koymak için sunulmuştur.

Kemal Tahir’in romanının arka planını oluşturan tarihsel dönem I. Dünya Savaşı yıllarına karşılık gelir. Aynı zamanda Türk halkının millî mücadele dönemi olan bu yıllar, Osmanlı İmparatorluğu’nun I. Dünya Savaşı’nda mağlup tarafta bulunmasıyla ve son zamanlardaki toprak kayıplarıyla yıkılmaya yüz tuttuğu ve işgalci güçlerin bu çöküşten pay almaya çalıştıkları bir süreçtir. Bu süreçte ve ayrıca milli mücadelede bazı öğeler etkili olmuştur. İmparatorluğu oluşturan, sosyokültürel açıdan ve dini bakımdan çeşitlilik gösteren kitlelerin talep ve beklentileri, işgale ve bunun sonucunda milli mücadeleye zemin hazırlamıştır. Millî mücadelenin etkili bir şekilde yerine getirilmesinde bu farklı etnik ve dini gruplar önemli bir rol oynamıştır.

İmparatorluğun zayıflamasıyla başlayan süreç, yeni durumları da ortaya çıkarmıştır. Bu durumların başında dağılma ve isyanlar gelmektedir. Yine bu süreçler, merkezî yetkenin varlığını da tehdit etmeye başlamıştır. Öte yandan, Millî Mücadele ve Kurtuluş Savaşı süreçlerinin başlamasında etkili olan bu tür isyan ve yerel ayaklanma hareketleri, işgalci güçlere karşı direnişte etkin bir pay sahibi de olmuştur. İmparatorluğun savaştaki yenilgisi ve savaşın beraberinde getirdiği ekonomik sorunlar, toplumun yaşam koşullarında olumsuz bir etkiye neden olmuştur. İşgalci güçler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda sömürülen bölge ve mahaller, buralarda yaşayan halkın, işgalcilerin sömürü faaliyetlerine karşı koymasını da güdülemiştir. Yine bu süreçte, ulusal üretim gücünün önemine vurgu yapan bir zemin açıkça görülmektedir.

1800’lü yılların sonlarından itibaren çağı yakalama arzusuyla yüzünü “batı”ya dönen imparatorlukta yaşanan gelişme ve tatbikatlar, toplumun bazı kesimlerinde karşılık bulamamış ve hatta bu sürece karşı toplumun bazı kesimleri bir direnç göstermiştir.

Kurtuluş Savaşı döneminde, bu çağdaşlaşma sürecinin neticeleri ve bu süreçle ilintili dünya görüşü farklılıkları millî mücadelenin hareket gücünü ve sığasını da etkilemiştir.

Ulusal kimlik, bağımsızlık ve özgürlük arayışlarının doğal bir sonucu olarak görebileceğimiz Millî Mücadele ve Kurtuluş Savaşı sürecinde halkın, milliyetçilik ve vatanperverlik duygularını toplumsal ve siyasî yaşamın merkezine yerleştirdiklerini görmekteyiz.

İncelemeye konu olan Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı eserinde I. Dünya Savaşı henüz bitmiş ve bu savaştan yenilgiyle ayrılan bir ülke ateşkes döneminde bulunulmasına karşın işgalci güçler tarafından istilaya uğramıştır. Savaşta yenilginin insanlarda oluşturduğu ruhsal durumun, toplumsal açıdan da çarpıcı ve olumsuz sonuçları olmuştur. Bunlar arasında insanların, manda ve himayeyi benimseyen farklı cemiyetlere ayrılması gibi olumsuz durumlar olsa da işgalci güçlere karşı direnen, örgütlenme ve ayaklanmayı başlatan toplumsal yapılanmalar da bulunur.

Sonuç olarak tıpkı Apitz'in eserinde Buchenwald toplama kampındaki direniş örneğinde gördüğümüz gibi, Kemal Tahir'in bu eserinde de tarihsel roman türüne uygun olarak bu unsurların büyük ölçüde romanın kurmaca dünyasında da karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

3.3. Eserlerin Karşılaştırılması

Metinleri çözümlerken hangi bilimde olursa olsun, başka bir deyişle incelemeye ilişkin konu fark etmeksizin öncelikle araştırmanın hedefini, yani araştırılacak şeyin ne olduğunu belirlemek gerekir.

Bu çalışmada, iki farklı dilde iki farklı tarihsel gerçekliğe dayanarak iki farklı edebi gelenek ve kültürden gelen yazar tarafından kaleme alınmış olan her iki metinde ele alınan 'direniş' olgusu karşılaştırmalı edebiyat bilimi çerçevesinde irdelenecektir.

Bu bölümde, ilk olarak teker teker analiz edilen romanların karşılaştırmalı analizine geçilecektir. Ancak öncelikle direniş kavramının anlamını genel hatlarıyla değerlendirmek yerinde olacaktır:

Sözcük anlamıyla "direnmek", TDK Güncel Türkçe Sözlük internet sayfasında, "kendisine zor kullanılarak kabul ettirilmek istenen durumu, düşüncüyü reddetmek, bu duruma karşı koymak; bekinmek, inat etmek, mukavemet etmek, taannüt etmek"

(www.sozluk.gov.tr, 2023) şeklindeki anlamlarda karşımıza çıkmaktadır. “Direniş” sözcüğü ise, direnme eyleminin adlaşmış halidir.

O halde direniş kavramı; bir yetkeye, sisteme, dünya görüşüne ya da baskıya/ zulme/ haksızlığa karşı durma eylemini ifade eder. Bu olgu, bağlam, çerçeve ve hedefler konusunda şeklen değişiklik gösterebilir. Kimi direnme eylemi sivil itaatsizlik gibi barışçıl bir yaklaşımla ifa edilir, kimi direnişler de protesto ve gösteri aracılığıyla hak savunma mücadelesidir, hatta kimi direnişler silahlı da olabilir. Direniş politik, toplumsal, kültürel veya bireysel bir özellik taşıyabilir ve farklı şekillerde gelişip gerçekleşebilir.

Direnme ve direniş konuları, edebiyat dünyasında da ele alınan önemli temalardan biridir. Edebi metinler aracılığıyla bu eylemin anlamı ve doğası gerek kişisel deneyim gerekse de yazarın hayal gücüyle biçimlendirilip betimlenebilmektedir.

Dünya edebiyatından direnme/ direniş temalı farklı türden eserlere birkaç önemli örnek vermek gerekirse; Friedrich Schiller’in *Jungfrau von Orleans*’ı (1801), Heinrich von Kleist’in *Michael Kohlhaas*’ı (1810), Bertolt Brecht’in (örn. “Lob des Revolutionärs (1932)”) tüm şiirleri, Arthur Koestler’in “Spanisches Testament”i (1938), Stefan Zweig’in *Die Welt von Gestern* adlı otobiyografik eseri (1941), Georg Orwell’in *1984* adlı distopyası (1949), Yaşar Kemal’in *İnce Memed*’i (1955), Peter Weiss’in *Aesthetik des Widerstands* adlı üç ciltlik romanı (1-1975, 2-1978, 3-1981), Vedat Türkali’nin *Güven*’i (1999) akla gelen ilk örnekler olarak sıralanabilir. Sayılan bu örneklerden Weiss ve Türkali’nin adı geçen eserleri, Mediha Göbenli tarafından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Göbenli, 2005).

Karşılaştırmalı edebiyat, direniş konusuna farklı edebi açılardan bakmak ve direnişin edebiyattaki yerini, anlamını ve gösterimini ortaya koymak için çeşitli bakış açıları sunar.

Karşılaştırmalı yazında "direniş" konusunun incelenmesi, farklı kültürlerden ve zamanlardan farklı yazınsal metinlerde direnişin gösterimini çözümlmek ve karşılaştırmak için kullanılabilecek bir yaklaşımdır. Burada, direnişin farklı yönleri ve boyutları ele alınabilir.

“Direniş” kavramının merkezî bir motif olarak her iki metinde de ön planda olması, incelemenin konu eksenini baz alan bir biçimde yapılmasını olanaklı kılmış ve buna katkıda bulunmuştur. Tür bakımından özdeşlik gösteren bu iki metnin odağında bulunan kavramın, toplumsal, siyasî ve kültürel öğelerin bu odak noktasını etkileme şekli

dolayısıyla aralarında bir karşılaştırma yapmanın uygulanabilirliğini de ortaya çıkarmıştır.

3.3.1. Benzerlikler/Ortaklıklar

Bruno Apitz'in ve Kemal Tahir'in romanları, teker teker analizlerinde göstermeye çalıştığımız gibi; toplumsal, tarihsel gerçekçilik akımıyla biçimlendirilmiştir. Aynı çizgide buluşan her iki eserde de bir takım dikkat çekici benzer ve/ veya ortak noktalar tespit edilmiştir.

Bunları, genel olarak şu maddeler halinde özetlemek mümkündür:

Yaşam mücadelesi: Hem *Yorgun Savaşçı* hem de *Kurtlar Arasında Çıplak*'ta kahramanlar, son derece zor koşullar altında hayatta kalmak için etkileyici bir kararlılık ve özveri isteği gösterirler. Hem Kurtuluş Savaşı'ndaki Türk savaşçılar hem de Buchenwald toplama kampındaki mahkumlar baskı, insanlıktan çıkarılma ve tehlike ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu tehlikeli durumlar, *Yorgun Savaşçı*'daki özellikle cephede savaş olgusunda kendisine yer bulurken *Kurtlar Arasında Çıplak*'ta SS subaylarının gözetiminde yaşanan olaylarda baş göstermektedir. *Yorgun Savaşçı* 'da gerek cephede silahlı birliklerin düşman güçlere silahlı karşılığı gerekse de sivil ulusal direniş grubunun işgale karşı yürüttüğü faaliyetler beraberinde tehlikeyi de getirmiştir. *Kurtlar Arasında Çıplak*'ta ise toplama kampındaki direnişçi grubun küçük çocuğu hayatta tutabilme çabaları etrafında gerçekleşen faaliyetler yine bu grup için risk oluştursa da yaşam mücadelesinin başarıya ulaşması için elzem görülmüştür.

Topluluk ve dayanışma: Her iki romanda da topluluk direnişte çok önemli bir paya sahiptir. Hem Türk direnişçiler hem de kamptaki tutsaklar birbirleriyle yakın bağlar kurar ve birbirlerini destekler. Direnişin ve nihayetinde kurtuluşun gerçekleşmesi uğrunda bi grup oluşturan insanlar, yine iki metinde de örgüt bilinciyle hareket etmiş, bu olgunun hem genel olarak hem de sürece ilişkin amacını içselleştirmiş ve bu eylem sonucunda da başarıya ulaşmışlardır. Direnişin şekillenmesinde önemli unsurlardan olan dayanışma, karakterlerin konuşmalarında, direniş örgütünün sistematüğinde ve işleyişinde ön plana çıkmaktadır.

Kişisel özveri: Karakterler haklı bir dava yolunda mücadele için kişisel çıkarlarını bir kenara bıraktıklarında bireysel özveri göstermektedir. İster *Kurtlar Arasında Çıplak*'ta

Yahudi bir çocuğu korumak olsun ister *Yorgun Savaşçı*'da Kurtuluş Savaşına katılmak olsun, kahramanlar başkalarının iyiliği için direnme konusunda çarpıcı bir duruş ve kararlılık gösterirler.

Ayrıca *Kurtlar Arasında Çıplak*'ta direnişi gerçekleştiren roman kahramanlarının yine hepsinde görülen dikkat çekici bir başka karakter özelliği de toplama kamplarında Nazi askerleri tarafından uygulanan insanlık dışı katliam ve vahşet olaylarına karşın, son derece merhametli ve şefkatli davranıp insani değerleri somutlaştırabilmeleridir. Romanda insaniyet ve insanlık dışılık arasındaki bu kontrast, önemli bir etkileycilik unsuru olarak öne çıkmaktadır.

Hem Apitz'in hem de Tahir'in iki metinde de ana kahramanlar, kendi yaşamlarını olumsuz bir durum karşısında siper edip bir başkasının yaşamını korumaya odaklanmışlardır.

Cesaret ve gözüpeklik her iki romanda da ana aktör konumundaki kahramanların önemli kişilik özellikleri olarak öne çıkmaktadır.

3.3.2. Farklar

Her iki romandaki farklı yönleri şu maddeler halinde özetlemek mümkündür:

Tarihsel bağlam: En belirgin fark, iki romanın konusu olan tarihsel bağlamdır. *Yorgun Savaşçı* 1920'lerde Türk Kurtuluş Savaşı bağlamında geçerken *Kurtlar Arasında Çıplak* Holokost'un son günlerinde Buchenwald toplama kampında geçmektedir. Her iki metinde de direnişin doğasını etkileyen siyasî ve toplumsal koşulların farkı ilk bakışta anlaşılabilir niteliktedir. Zira bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda, içinde bulunulan olay, durum ve tarihsel bağlamın mahiyetinin insanlar üzerindeki etkisi de çok daha iyi anlaşılacaktır. 1. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında işgalci güçlerin vatan toprağını istilas ve buna tepki gösteren halkın kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesini anlatan *Yorgun Savaşçı* ve 2. Dünya Savaşı'nın son yılında bir toplama kampındaki hayatta kalma çabalarının vurgulandığı *Kurtlar Arasında Çıplak* romanları böylece tarihsel bağlam ve tepki süreçleri bakımından farklılık göstermektedir.

Direnin türü: Her iki roman da baskıya ve haksızlığa karşı durmayı vurgulasa da direniş türleri farklılık göstermektedir. *Yorgun Savaşçı* bütün bir halkın işgalci güçlere karşı silahlı direnişi üzerinde dururken, *Kurtlar Arasında Çıplak* bir toplama kampındaki

edilgen direniş ve baltalamayı ön plana çıkarır. *Yorgun Savaşçı*'daki ana ve yan karakterler ulusal mücadeleye etkin bir şekilde katılmış, işgalci güçlere karşı girişilen ayaklanmalarda türlü plan ve casusluk faaliyetleriyle yaşayarak ve edimleyerek bu olgunun bir parçasını oluşturmuşlardır. *Kurtlar Arasında Çıplak*'ta ise direnişçiler bir yandan casusluk, bilgi saklama vb. etkinliklerle kampı sabote ederken, öte yandan insanlık ve hayatta kalabilme namına bir karşı duruş gösterip direnişin tamamlayıcı parçası olmuşlardır.

Karakterler ve bakış açıları: Her iki metindeki karakterler, direnme eylemlerine etki eden farklı geçmişlere ve bakış açılarına sahiptir. *Yorgun Savaşçı*'da genellikle ülkelerinin bağımsızlığı ve özgürlüğü için mücadele eden Türk savaşçılar ve direnişçiler yer alırken, *Kurtlar Arasında Çıplak*'ta Yahudiler, politik tutsaklar ve suçlular da dahil olmak üzere çeşitli hükümlü grupları Nazilere karşı durmaktadır. *Yorgun Savaşçı* romanında ana ve yan karakterleri, subay ve asker kökenli insanlar oluşturur, böylelikle ulusal mücadelenin muvaffakiyeti için gerekli donanım ve stratejik kabiliyet ve mobiliteye sahip olduklarını görebilmekteyiz. *Kurtlar Arasında Çıplak* metnindeki karakterlerin, baskı ve zulüm altındaki tutuklu ve hükümlülerden oluştuğu ve bu durumun da direnişin şeklini de değiştirebileceği öngörülebilir. Tüm bunlar dikkate alındığında ise bu iki romandaki farklılık karakter bazında da görülmektedir.

SONUÇ

İki yazınsal metni ve bu metinlerdeki direniş olgusunu karşılaştırmalı edebiyat bilimi ekseninde çözümlenmeye çalıştığımız bu çalışmamızda öncelikle karşılaştırmalı edebiyat biliminin tanımını yapmanın gerekli olduğunu dile getirmiştik. Kavramın içerisinde bulunan ve bir bakıma alt-kavram olarak niteleyebileceğimiz sözcükleri birer birer açıklamış bulunuyoruz.

Bu alt-kavramları açıklarken, karşılaştırma eyleminin doğası gereği en az iki nesne ya da olguya gereksinim duyduğunu ve bu gereksinimin ancak bir ölçüt bulunması sayesinde karşılanabileceğini de açıkça belirtmiştik. Karşılaştırmadaki amacımız, bu ölçüt aracılığıyla iki nesne ya da olgu arasındaki benzerlik, ortaklık ya da ayrımları ortaya koymaktır. Bu bakış açısıyla, karşılaştırma eyleminin adeta bir tartı işlevi gördüğünü de ifade edelim.

Karşılaştırma, yöntem ve ölçüt gerekliliği dikkate alındığında, bilimsel bilgiye ulaşmada en etkili yollardan biridir. Yine bu alt-kavramlardan biri olan edebiyat da esasen bir edim özelliğini taşımaktadır. Fakat yukarıda anılan karşılaştırma eyleminden farklı olarak içerisinde tamamen öznel, sanatsal ve estetik nitelikler barındırmaktadır. Edebiyat öznel, zihinseldir, ruhsaldır, yaratıcıdır; karşılaştırma da yukarıda söz konusu özelliklere sahip olması dolayısıyla nesneldir. “Öznel” olanı “nesnel” olanla incelemek, araştırmak edebiyatın bilimle uyuşabilmesinin de göstergesidir ve karşılaştırmalı edebiyat bilimi de bu uyuşmanın bir sonucu olarak karşımıza çıkar.

Karşılaştırmalı edebiyatın işlevinin ne olduğu amacımızla doğrudan ilintili görünse de örtük olarak araştırmacıya ve hatta okuyucuya neler kazandırabileceği de dikkate alınmalıdır. Araştırmacı ya da okuyucu/yorumlayıcı/alımlayıcı şimdiye kadar bürünmüş olduğu tekdüze ve sıradan “ben”den sıyrılıp “öteki” gözüyle bakmaya başlar. Bu bakış, kişinin “kendinden olmayan” ile duygudaşlık kurma sığasını da artırır.

Karşılaştırmalı edebiyatın dünya edebiyatında, Almanca edebiyatta ve Türk edebiyatındaki yerine ve gelişimine kısaca değindiğimiz bölümde de bu alanda önemli paya sahip birkaç isim sıralamanın gerekli olduğu düşünülerek bu yazar ve akademisyenler belirtilmiştir.

Bruno Apitz'in *Kurtlar Arasında Çıplak* (Alm. Nackt unter Wölfen) ve Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı metnindeki direniş olgusunu karşılaştırmalı edebiyat bilimi çerçevesinde incelerken öncelikle ölçütün ne olduğunu belirlemenin gerekli olduğunu düşündüğümüzde şu soru karşımıza çıkmaktadır: "İncelemeye konu olan yazınsal metinlerin her ikisi de direniş olgusunu barındırıyor mu?" Bu soruya verilen olumlu yanıt, iki metni de karşılaştırılabilir kılmıştır. Bu iki metnin vurguladığı direniş olgusunun tanımının yapılması suretiyle de ölçüt daha belirgin bir duruma gelmiştir. Anılan olgu inceleme için artık açık bir ölçüt niteliğindedir. Bu ölçütün özelliklerine, gelişim sürecine ve karşılaştırmalı yazındaki yerine de değinilmiştir.

Bruno Apitz'in *Kurtlar Arasında Çıplak* adlı romanındaki direniş, edilgen bir eyleme ve insan yaşamının korunmasına vurgu yaparken, ki metnin karakterleri bir çocuğun hayatının korunmasına odaklı bir dik duruş ve kararlılık gösterirler, Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı metnindeki direnme/ direniş eylemi, işgalci güçlere karşı etkin bir başkaldırıyı ve bağımsızlık mücadelesini imgelemektedir. İkinci metinde özellikle belirtilen silahlı mücadele ve sonunda vatan toprağının işgalci güçlerden yeniden alınması, karakterlerin süreçte aktif rol oynadıklarının göstergesidir.

Bu açıdan iki metin, ölçütün özellikleri de dikkate alındığında, birbirlerinden ayrılmaktadır. Tarihsel bağlamda da bu iki metnin, kronolojik olarak birbirine yakın zamanlarda ortaya çıkmalarına karşın, süreç bakımından birbirlerinden ayrıldığı ortadadır. Tarihsel-toplumsal açıdan her ikisini birleştiren savaş olgusu, aynı zamanda ayırmaktadır. Çünkü birinin art alanında 1. Dünya Savaşı, diğerinin ise 2. Dünya Savaşı yer almaktadır.

Ayrımlarından söz edilen metinlerin benzer öğeler barındırdıklarını da belirtmek gerekir. Her iki metindeki direnme eylemini gerçekleştiren kişiler ve karakterler, bu eylemi örgütlü bir şekilde ifa etmektedir. Direnme eyleminde dayanışma, uyum ve eşgüdümün olmazsa olmaz nitelikler olduğunu her iki metinde yaşanan olay ve durumlarda açıkça görmekteyiz. İki metinde var olan direniş örgütlerinin, örgütün öngördüğü ast-üst ilişkisine uygun şekilde gerçekleşmesi, bu eylemin örgüt mensuplarınca zihnen ve ruhsal olarak sindirildiğinin kanıtıdır.

Her iki romanda da bu örgütlü ve eşgüdümlü toplulukları oluşturan karakterler, kendileri için değil, bir başkasının hayatı için özveride bulunmaktadır. Buradan bakılınca her iki metnin ortak bir öge barındırdığı söylenebilir.

Sonuç olarak bu karşılaştırmalı incelemede göstermeye çalıştığımız gibi; farklı bir dile, coğrafyaya, kültüre, edebi geleneğe ait olup iki ayrı yazar tarafından kaleme alınmış olan bu iki eserin arka planında, gerçek dünyada yaşanan iki büyük Dünya Savaşı gerçeği yer almaktadır. Bu arka plan doğrultusunda, her iki metnin ortak kümesi; direniş'tir/ direnme eylemidir, özgürlük ve bağımsızlık mücadelesidir ve eserlerdeki karakterler bu amaç doğrultusunda direnme eylemini gerçekleştirmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Apitz, Bruno. *Kurtlar Arasında Çıplak*. İstanbul: Yordam Edebiyat, 2021.
- Aka, Nilüfer. “Kemal Tahir’in “Yorgun Savaşçı” Romanında Yapı ve İzlek”, *Karadeniz Dergisi*, Sayı: 27, 2015, s. 150-181.
- Arak, Hüseyin. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Komparatistin El Kitabı*. Ankara: Hacettepe Yayınları. 2012.
- Aristoteles. *Poetika*. (Çev. İsmail Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002.
- Aslaner, Aysun. *Kurmaca Anlatıda Anlatılabilirlik'in Stilistik Tezahürü Olarak Anlatıcı Özne Üzerine Bir Mukayese: Küçük Ağa Ve Yorgun Savaşçı*, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Aytaç, Gürsel. *Genel Edebiyat Bilimi*. 1. Basım. İstanbul: Papirüs Yayınları, 1999.
- Aytaç, Gürsel. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. 2. Basım. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019.
- Baytekin, Binnaz. *Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2006.
- <https://bruno-apitz.de/werk/>. Erişim Tarihi: 10/05/2023.
- <https://sozluk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 14/05/2023.
- Dominguez, Cesar; Saussy, Haun; Villanueva, Dario. *Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş Yeni Eğilimler ve Uygulamalar*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2022.
- Derrida, Jacques. *Edebiyat Edimleri*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020.
- Foerster, Thomas. *Vergleich und Identität*. Berlin: Akademie Verlag, 2009.
- Göbenli, Mediha. *Direnmenin Estetiğine Güven*. İstanbul: Don Kişot Yayınları, 2005.
- Gögebakan, Turgut. *Tarihsel Roman Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Gülşen, Ayşegül. *Tarihi Gerçek ve Roman Gerçeği Açısından Kemal Tahir'in Romanları*, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, 2012.
- Herold, Cornelia. “Bruno Apitz”. İçinde: *Sächsische Biografie, hrsg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V.* Online-Ausgabe: <https://www.isgv.de/saebi/> (13/7/2021).
- <http://sozluk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 10/06/2023
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/kemal-tahir>. Erişim Tarihi: 17/06/2023

- https://www.db-thueringen.de/servlets/MCRFileNodeServlet/dbt_derivate_00027932/AB_KZ_Gymn_2011_143A.pdf. Erişim Tarihi: 25/05/2023
- Hüküm, Muhammed. “Hâlâ Yorgun Savaşçı”, Ihlamur Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi. Kemal Tahir, İstanbul, 2021, s. 144-151.
- Ingolf, Max. “Vergleich”. İçinde: *Enzyklopaedia Philosophie*, Bd. 2, (2880-2882). Hans Jörg Sandkühler (Hg.). Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2010.
- Karakuş, Muhammet. Halit Refiğ 'Yorgun Savaşçı' Dizisinde Erkek Kahramanın Yolculuğunun Arketipsel Analizi, İstanbul Üniversitesi, Radyo ve Sinema Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kızıler, Funda. *Moderniteden Postmoderniteye Kavramsal Bir Yolculuk*. Konya: Salkımsöğüt Yayınları, 2006.
- Kızıler Emer, Funda. *Duino Ağıtları (Rainer M. Rilke) ile Bir Meleğin Yakarışı – Dualar (Hertha Kräftner) adlı yapıtlarda Melek İmgesi*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2014.
- Kızıler Emer, Funda. “Karşılaştırmalı Edebiyatbilimine Genel Bir Bakış”, *IBAD International Scientific Researches Association-Journal*, 20-23.Nisan.2017, s. 153-160.
- Kızıler Emer, Funda. “Ein Überblick Über Die Grenzüberschreitende Entfaltung Der Komparatistik”, *Karşılaştırmalı Edebiyat Yazıları*, (Ed.) Mevlüde- Bekir Zengin. (159-163). İstanbul: Kriter Yay., 2019.
- Kurdakul, Şükran. *Çağdaş Türk Edebiyatı Cumhuriyet Dönemi/2*. Genişletilmiş 2. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.
- Lukacs, John. *Tarihin Geleceği*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.
- Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Solak, Ömer. *Edebiyatın Disiplinlerarasılık İmkanları*. Ankara: Pegem Yay., 2016.
- Şumlu, Selim (Yay. Haz.). *All About History. Yükselişinden Çöküşüne Nazi Almanya'sı*. İstanbul: Doğan Burda Dergi, Vol. 1, 2023.
- Tahir, Kemal. *Yorgun Savaşçı*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2016.
- Taşdelen, Vefa. “Kemal Tahir'in Medeniyet Anlayışı”, *Hece Dergisi*, No: 181, 2012, s. 15-25.
- Üstün Kaya, Senem. *Edebiyatta Sonsuz Bir Serüven: Karşılaştırmalı Edebiyat*. Ankara: Gece Akademi, 2019.
- Yetiş, Kâzım. “Yorgun Savaşçı Romanında Mustafa Kemal”, *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 4, 2016, s. 65- 78.

Zettl, Erich. *Deutschland in Geschichte und Gegenwart*. München: Max Hueber Verlag, 1978.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Bahadır KAPLAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Almanca Öğretmenliği
Makale ve Bildiriler	
<p>1. Kaplan, Bahadır & Kızıler Emer, Funda. “<i>Karşılaştırmalı Edebiyatbiliminde Karşılaştırma</i>”. Uluslararası 1. Lisansüstü Sosyal Bilimler Sempozyumu Kocaeli Üniversitesi Özet Kitabı, 28.-29.05.2021, S. 385-387. (ISBN: 978-605-69403-8-5). (Bildiri Özeti).</p> <p>2. Kızıler Emer, Funda & Kaplan, Bahadır. “<i>Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde Karşılaştırma Yöntemine Özet Bir Bakış</i>”, Korpusgermanistik, Haziran 2023.</p>	